

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasna Panič

Razlika med spoloma na ameriških predsedniških volitvah 2008 in 2012

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasna Panič

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Razlika med spoloma na ameriških predsedniških volitvah 2008 in 2012

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

To Caffeine and Sugar, my companions through many a long night of writing.

(Robin Hobb, Shaman's Crossing)

Zahvale

Profesorju Bogomilu Ferfili za pomoč in prijaznost. Staršem in Juretu za spodbudo in podporo. To Kaye for nagging, when I needed it and for our mutual love of deadlines.

Razlika med spoloma v ameriških predsedniških volitvah 2008 in 2012

Odkritje razlike med spoloma na različnih področjih ameriške politike povezujemo z ženskim gibanjem v osemdesetih letih, danes pa je tema še kako aktualna s povečanim zanimanjem žensk za svoje pravice ter željo po dejanski izenačitvi spolov. Razlike med spoloma so odraz različnega političnega vedenja žensk in moških. Predstavljajo stalnico ameriške politike, posebej aktualna pa razlika med spoloma postane vsaka štiri leta v času predsedniških volitev. Magistrsko delo razišče, katere razlike med spoloma se pojavljajo v ameriški politiki, kateri so vzroki za njihov pojav ter kakšni so trendi razlike med spoloma. Magistrsko delo prav tako ugotavlja, kolikšna je bila razlika med spoloma na predsedniških volitvah 2008 in 2012, kakšno je bilo družbeno-ekonomsko ozadje teh volitev, katere 'ženske teme' so se pojavljale na volitvah 2012 ter sklepa, ali bo razlika med spoloma tudi v naprej ostala pomemben del ameriške politike.

Ključne besede: razlika med spoloma, 'ženske teme', predsedniške volitve v ZDA, strankarska pripadnost

The Gender Gap in U.S. Presidential Elections 2008 and 2012

The discovery of the gender gap in various areas of American politics is associated with women's movement of the 1980's. Given the increased interest by today's women in their rights and their strive for actual gender equality, this topic is of particular interest. Gender gaps are a reflection of differences in political behavior of women and men. They represent a persistent force in U.S. politics, and the gender gap becomes particularly interesting every four years during the presidential elections. This thesis investigates the gender gaps that emerge in U.S. politics, the causes for their occurrence, and what gender gap trends can be observed. The thesis also examines the size of the gender gap in the presidential elections of 2008 and 2012, the socio-economic backgrounds of these elections, which 'women's issues' were relevant in the 2012 elections, and concludes by investigating whether the gender gap will remain an important part of U.S. politics in the future.

Keywords: gender gap, 'women's issues', U.S. presidential elections, party identification

KAZALO

1 Uvod	7
2 Metodološki okvir	9
2.1 Hipoteze	9
2.2 Metodologija	10
3 Teoretično izhodišče	12
3.1 Feminizem	12
3.2 Sex vs. Gender.....	15
3.3 Teorija identifikacije spolnih skupin.....	17
4 Razlika med spoloma	18
4.1 Razlike med spoloma	18
4.1.1 Razlika med spoloma na področju volilne participacije	19
4.1.2 Razlika med spoloma na področju političnega znanja	19
4.1.3 Razlika med spoloma na področju političnih preferenc.....	20
4.1.4 Razlika med spoloma na področju strankarske pripadnosti	21
4.1.5 Razlika med spoloma na področju volitev	21
4.2 Izvor razlike med spoloma	22
4.2.1 Biološke razlike (genetika).....	23
4.2.2 Socializacija	24
4.2.2.1 Različne vrednote	25
4.2.3 Družbeno-ekonomske razlike.....	26
4.2.3.1 Avtonomija žensk.....	27
4.2.3.2 Rastoča udeležba ženski v delovni sili.....	28
4.2.4 Feministična zavest	30
4.3 'Ženske teme' (<i>women's issues</i>) ali problematika sočutja (<i>compassion issues</i>).....	32

4.4 Trendi volilne razlike med spoloma.....	33
4.4.1 Zgodovinski razvoj.....	33
4.4.2 Razlika med spoloma pri različnih političnih vprašanjih.....	36
4.4.3 Razlika med spoloma pri predsedniških volitvah	37
4.4.4 Vpliv kampanj na razliko med spoloma.....	38
5 Predsedniške volitve 2008 in 2012.....	41
5.1 Predsedniške volitve 2008 (Obama vs. McCain).....	41
5.1.1 Analiza družbeno-ekonomskega ozadja.....	41
5.1.2 Razlika med spoloma	45
5.2 Predsedniške volitve 2012 (Obama vs. Romney)	47
5.2.1 Analiza družbeno-ekonomskega ozadja.....	47
5.2.2 'Ženske teme' v kampanji	49
5.2.3 Razlika med spoloma	53
6 Zaključek.....	56
7 Literatura.....	59

1 UVOD

Kot pravi Donna Haraway (1991, 295): »Nič ni v tem, da si 'ženskega spola', kar bi naravno vezalo ženske. Niti ni takšnega stanja kot 'biti' ženska /.../.« Kot sama pravi je ženskost zelo kompleksna kategorija zgrajena v znanstvenih diskurzih in drugih družbenih praksah (*ibid.*). Harawayino misel lahko razumemo tudi kot interpretacijo družbenega konstrukta spola kot takega. Vse več teoretikov se namreč strinja, da spol ni primarna identiteta ali vloga, ki se je naučimo v otroštvu. Nasprotno, spol je institucionaliziran sistem družbenih praks, ki deli ljudi na dve močno različni kategoriji, ženske in moške, in ureja družbene odnose neenakosti na osnovi te razlike. Ženske in moški smo si različni, vendar od kod vzrok za te razlike na političnem področju? Se vzrok skriva v naši vzgoji ali sami biologiji? Je vzrok v različnih izkušnjah ali izobrazbi? Ekonomskem položaju? Obstajajo številne raziskave, vendar enoznačnega odgovora ni moč najti.

Družbeni konstrukt spola se kaže tudi na področju političnih prepričanj, ki jih izražajo ženske in moški. Mnogi avtorji ugotavljajo, da se karakteristike določenega spola kažejo v njihovem političnem vedenju. Feministke in drugi politični teoretiki so na razkorak v političnih prepričanjih in vedenju med ženskami in moškimi opozorili v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, kar je sprožilo kopico raziskav o vzrokih za te razlike, ki jo imenujemo razlika med spoloma – *gender gap*. Z raziskovanjem so ugotovili, da se ta razlika pojavlja na različnih področjih: volilna participacija, politične preference, politično znanje, strankarska pripadnost ter volitve. Tema razlike med spoloma postane še posebej zanimiva vsaka štiri leta ob predsedniških volitvah. V Združenih državah Amerike (ZDA) beležijo precej visoko razliko med številom glasov, ki so jih ženske in moški namenili predsedniškemu kandidatu. Ženske in moški se namreč opazno razdelijo v svojih preferencah glede kandidata, kar prinese vprašanje, zakaj se je to zgodilo.

Kot se je to zgodilo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je zanimanje za *Equal Rights Amendment* (ERA)¹ pritegnilo pozornost k ženskemu gibanju in temi razlik med spoloma v javnem mnenju (oziroma političnih preferencah) in politični participaciji, lahko danes

¹ Leta 1972 je bil v kongresu sprejet *Equal Rights Amendment*, ki bi spremenil ameriško ustavo tako, da bi vsebovala izjavo enakosti pravic ne glede na spol. Amandma ni prejel tričetrtinske podpore držav, kot jo zahteva ustava (Norrander 2008, 14).

opazimo podobno situacijo. Vse več žensk se identificira kot feministke, vedno več je zanimanja za enakost spolov, pojavlja se zahteva po širjenju pravic žensk, ki ne bi ostale le na papirju, temveč bi se dejansko odražale v vsakdanjem življenju. Beseda feministka izgublja negativno konotacijo, ki jo je nekdanj imela. 'Ženskemu boju' za vzpostavitev dejanske enakosti spolov v družbi pa se pridružujejo tudi moški. Z vedno večjim zanimanjem za enakost spolov pa lahko tudi pričakujemo, da bo ta vprašanja dosegla tudi politike, ki se bodo nanje morali odzvati v želji, da bi pritegnili čim več volivcev. S širjenjem ozaveščenosti o 'ženskih temah' ter večjem zanimanju volivcev se te teme vedno pogosteje pojavljajo v raznih političnih debatah, vplivajo pa tudi na kampanje kandidatov za politične stolčke, še posebej, kadar gre za predsedniške volitve. Ker ženske kot demografska skupina predstavljajo večji del elektorata kot moški, lahko razlika med spoloma pomembno vpliva na izid volitev. Tako je v interesu kandidatov, da pritegnejo kar največje število žensk, ter si tako zagotovijo mesto v Beli hiši.

2 METODOLOŠKI OKVIR

To magistrsko delo bo raziskalo izvor in razvoj tega razkoraka (*gender gap*) ter analiziralo predsedniške volitve v letih 2008 in 2012, z namenom ugotoviti, kakšne so bile volilne preference žensk in moških v teh letih ter koliko se je volilno vedenje skladalo s teorijo o različnem volilnem vedenju žensk in moških. V povezavi s tem bo magistrsko delo analiziralo družbeno-ekonomsko ozadje volitev, ki prav tako vpliva na volilno vedenje. Magistrsko delo bo prav tako analiziralo televizijske oglase volilnih kampanj predsedniških kandidatov Baracka Obame in Mitta Romneya, da bi določili, koliko časa so se kampanje posvečale tako imenovanim ženskim temam in kako se je to odrazilo na volilnem vedenju.

Cilj magistrske naloge bo ugotoviti, ali razlika med spoloma ostaja značilnost političnega okolja Združenih držav Amerike in ali se njegovega pomena zavedajo tudi kandidati za najvišje politične stolčke.

2.1 Hipoteze

Skladno z namenom in cilji magistrske naloge sem si zastavila naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Na volitvah 2008 in 2012 so ženske glasovale pretežno za demokratskega kandidata Baracka Obamo, moški pa so pretežno namenili glas enemu izmed republikanskih kandidatov.

Hipotezo bom preverila tako, da bom analizirala podatke anket *American National Election Studies* (ANES) 2008 in 2012 ter podatke iz anket, ki so potekale ob volitvah, ter ugotovila kolikšen delež žensk oziroma moških je namenil glas kateremu kandidatu.

Hipoteza 2: V volilni kampanji 2012 je Barack Obama posvečal več pozornosti t.i. ženskim problemom, kar je pritegnilo volivke.

Hipotezo bom preverila tako, da bom pregledala največje možno število televizijskih oglasov predsedniških kandidatov Baracka Obame in Mitta Romneya ter z diskurzivno analizo preverila, kateri kandidat je več pozornosti posvetil ženskim temam.

Hipoteza 3: Ugodnejša družbeno-ekonomska klima je Baracku Obami leta 2012 pripomogla k pridobitvi večjega števila glasov.

Hipotezo bom preverila z analizo družbeno-ekonomskega ozadja volitev, saj bi naj po teoriji (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004) v času ekonomske rasti ter bolj liberalne politične klime volivci namenili več glasov demokratskim kandidatom.

Hipoteza 4: Razlika med spoloma pri volitvah ostaja značilnost ameriškega političnega okolja. Strankarska pripadnost moških se spreminja hitreje kot pripadnost žensk, s hitrejšim prehodom od demokratske k republikanski stranki.

Glede na ugotovljeno velikost razkoraka med ženskami in moškimi na volitvah 2008 in 2012 ter na že ugotovljene trende, bom sklepala ali razlika med spoloma ostaja del ameriškega političnega okolja ali pa izginja.

2.2 Metodologija

V prvem delu magistrske naloge, ki predstavlja teoretski okvir, bom s pomočjo deskriptivne metode in analize sekundarnih virov opisala in definirala ključne koncepte ter opisala razliko med spoloma na različnih področjih politike, s poudarkom na strankarski pripadnosti in volilnih odločitvah. Uporabila bom predvsem tuje sekundarne vire, to so strokovne monografije, strokovne članke ter izvedene raziskave. Prav tako bom uporabila tudi zgodovinsko analizo, da bi predstavila zgodovino raziskovanja razlike med spoloma. Prav tako bom opisala različne teorije razvoja razlike med spoloma na političnem področju.

V drugem delu magistrske naloge bo sledila študija primera zadnjih dveh ameriških predsedniških volitev v letih 2008 in 2012 z večjim poudarkom na volitvah 2012. S pomočjo deskriptivne metode in analize sekundarnih virov bom opisala in analizirala družbeno-ekonomske ozadje volitev, da bi ugotovila, kako so ti dejavniki vplivali na odločitve volivcev.

V tem delu bom uporabila tudi kvantitativno analizo. Analizirala podatke anket ANES 2008 in ANES 2012, ki so bili pridobljeni po zaključenih predsedniških volitvah. Prav tako bom analizirala podatke, pridobljene iz anket volivcev ob odhodu z volišča – *exit poll*. S temi podatki bom ugotovila, kolikšen je bil razkorak med ženskami in moškimi pri izbiri predsedniškega kandidata. Za analizo predsedniških kampanj Baracka Obame in Mitta Romneya bom uporabila diskurzivno analizo televizijskih oglasov obeh kandidatov. S tem bom ugotovila, kako sta kandidata posvečala pozornost ženskim temam, ter sklepala o tem, koliko je to vplivalo na odločitev volivcev o izbiri predsedniškega kandidata.

3 TEORETIČNO IZHODIŠČE

Ker je odkritje razlike med spoloma na političnem področju tesno povezano s feminizmom, bo naslednje poglavje na kratko opisalo feministično teorijo ter razložilo pomen spolnih razmerij, spolnega sistema ter same razlike med biološkim in družbenim spolom. Poglavje se bo prav tako dotaknilo teorije identifikacije spolnih skupin.

3.1 Feminizem

Feministična politična filozofija je področje filozofije, ki se po eni strani osredotoča na razumevanje in kritiko načina, kako politično filozofijo običajno razlagamo (pogosto brez pozornosti do feminističnih vprašanj), po drugi strani pa artikulira, kako bi lahko politično teorijo rekonstruirali tako, da bi vključevala feministične pomisleke. Feministična politična filozofija je veja feministične filozofije, hkrati pa tudi veja politične filozofije. Kot veja feministične filozofije, opozarja na način, kako gledamo na politični svet ter odkriva načine, kako so ženske in njihove sedanje in pretekle skrbi slabo upodobljene, zastopane in obravnavane. Kot veja politične filozofije pa feministična politična filozofija razvijanja nove ideale, prakse in utemeljitve za reorganizacijo in rekonstrukcijo političnih institucij in praks (McAfee 2014).

Feminizem danes črpa iz del prejšnjih generacij feminizma, vključno s prvim valom feminizma, ki se je med leti 1840 in 1920 osredotočal na izboljšanje političnega, izobraževalnega in gospodarskega sistema, predvsem za ženske srednjega sloja. Njegovi največji dosežki so bili razvoj zavedanja o enakih pravicah za ženske in pridobitev volilne pravice za ženske. Drugi val feminizma, ki se je začel v začetku šestdesetih, se je prinesel gibanje za državljanske pravice ter novo feministično zavest. Ta se je pojavila skupaj z ženskimi solidarnostnimi gibanji in odkrivanjem seksističnih pogledov in ovir v celotni družbi (McAfee 2014).

En izmed prvih teoretičnih napredkov drugega vala feminizma je bila ločitev biološkega koncepta ženske identitete od socialno konstruiranega, z namenom ovreči prepričanje, o

biološki usodi žensk kot mater in skrbnic. To je vodilo do ločevanja biološkega in družbenega spola ter razumevanja 'spolnega sistema' (*gender system*), ki je razdelil spole in privilegiral moške (McAfee 2014).

S tem družbeno-konstruiranim razumevanjem so nekateri zgodnji teoretiki drugega vala feminizma iskali univerzalni pojem 'ženskosti', vendar so teoretiki tretjega vala feminizma, ki se je začel sredi devetdesetih let, kaj hitro opozorili, da ta pojem vključuje le bele ženske, srednjega sloja (McAfee 2014).

Feministična filozofija se je v ZDA pojavila v sedemdesetih letih, desetletje po pojavu ženskega gibanja v ZDA. Pomembno je imeti v mislih, da so v petdesetih letih ženske pozivali, naj se vrnejo domov in v kuhinjo, ter zapustijo delovna mesta, ki so jih zasedle v podporo vojaški industriji. Kljub temu pa je vse večje vključevanje žensk v demonstracije za svobodo ter, nekoliko kasneje, v proteste proti vietnamski vojni, privedlo do zavedanja krivic, nastalih glede na spol. Z razširitvijo ženskega gibanja in zahtevami po širitvi pravic žensk je torej prišlo do razmaha feministične filozofije, mnogi zgodnji feministični filozofi v ZDA so se posledično spopadali z vprašanji, ki jih je prineslo žensko gibanje: emancipacija žensk, enakopravnost, enake možnosti, moralnost splava in tako dalje (Tuana 2011).

Ena od teorij, ki jih povezujemo s pravicami žensk, je liberalni feminizem. Ta tudi danes ostaja močan del feministične politične misli (McAfee 2014). To pa zato, ker liberalni feminizem opozarja na različne poglede na svet, ki jih imajo ženske in moški. Ženske doživljajo stvari drugače kot moški in lahko prinesejo drugačne sposobnosti, interese in potrebe k analizi problemov (Mertus 2006, 262). Njegova glavna skrb je zaščititi in povečati osebno in politično samostojnost žensk ter pomagati ženskam odločati o smeri politične skupnosti (McAfee 2014).

Študije spolov (*gender studies*) so danes eno najaktualnejših družboslovnih področij, ki se je razširilo in uveljavilo v devetdesetih letih. Njihova najbolj izstopajoča lastnost je interdisciplinarna odprtost, kar pomeni, da se povezujejo z drugimi družbenimi vedami in študijami. Med glavne poteze študij spolov pa spadajo tudi vezanost na feminizem oziroma feministično teorijo, politična angažiranost oziroma senzibilnost za vprašanja družbenih neenakosti ter izhodiščna predpostavka o družbeni konstrukciji spolov (tako ženskosti kot

moškosti), o njihovi časovni in prostorski raznolikosti ter spremenljivosti (Švab 2002, 195–196).

Spolna razmerja obsegajo kompleksen niz družbenih procesov. V sodobnih zahodnih družbah so spolna razmerja praviloma razmerja dominacije. To pomeni, da jih bolj definira in nadzoruje eden od spolov – moški (Flax v Švab 2002, 203). Statuse in vloge spolov, s poudarkom na ženskah, zaznavamo, razumemo in analiziramo v okviru hierarhičnega razmerja, torej s pomočjo koncepta moči – vidne, prepoznavne, formalno preverljive oblasti, ki pa deluje na mnoge načine in v okviru različnih mikrolokacij. Razmerja moči – oblasti v spolni ureditvi so najprej prepoznavna v vladajočem, neproblematiziranem binarnem opredeljevanju žensk in moških. 'Ženske' lastnosti so negativne na vrednotni lestvici državljskih kompetenc, pozitivno so ovrednotene le v registru 'človeškosti'. V kolikor ženske postajajo vidne v javnosti, je kot sredstvo uspeha ali vpliva izven ozkega medosebnega prostora pogosto razumljena prav njihova razpoložljivost v odnosih, njihova investicija v 'dobro' odnosov. To se odraža tudi v medijskem in javnomnenjskem konstruiranju političark, v skladu s katerim se le-tem najbolj prilegajo dejavnosti, povezane s skupno dobrobitjo, torej dejavnosti na področju socialne države in družine (Šribar in Vendramin 2009, 119–120).

Konteksti družbenih odnosov predstavljajo skupek situacij, v katerih se posamezniki definirajo odnosu do drugih. Na ta način lahko delujejo v določenem družbenem okolju. V okviru teh kontekstov so široko razširjena, hegemonika kulturna prepričanja o spolu, ki so glavni sestavni del ohranjanja in spreminjanja 'spolnega sistema' (*gender system*). Ta sistem ustvarja razlike in organizira neenakost na osnovi te razlike, s tem pa določa razpoznavne značilnosti žensk in moških ter kakšno je njihovo pričakovano vedenje. To predstavlja osnovna kulturna prepričanja o spolu (Ridgeway in Correll 2004, 511).

Poleg tega, da ta prepričanja predpisujejo stereotipične razlike ženskam in moškim, vsebujejo tudi hierarhično dimenzijo statusne neenakosti. Moški imajo v ZDA tako višji status in so bolj spodobni ter racionalni, za razliko od žensk, ki so manj sposobne pa so 'prijaznejše' in boljše v skupnih zadevah družbe. Prepričanja so hegemonična v smislu, da so opisi žensk in moških institucionalizirani v medijih, vladni politiki, normativnih opisih družine, ipd. (Ridgeway in Correll 2004, 511).

3.2 Sex vs. Gender

Prva kategorizacija, s katero se pri analizi spolov srečamo, je distinkcija med biološkim spolom (*sex*) ter družbenim spolom (*gender*). Biološki spol predstavlja anatomske razlike med spoloma (biologija telesa), družbeni spol pa je družbena konstrukcija spola (Švab 2002, 203). Pri opredeljevanju razlike med biološkim in družbenim spolom je potrebna previdnost, saj lahko že sama distinkcija v osnovi temelji na določeni spolni ureditvi in jo tudi odraža (Flax v Švab 2002, 204). Biološki spol je namreč vedno že družbeno konstruiran, to, kar razumemo kot naravno, je že vedno družbena konstrukcija (Švab 2002, 204). Kot pravi Foucault (v Švab 2002, 204) lahko (biološki) spol obstaja le znotraj diskurza in ta tudi definira njegove pomene.²

Študije spolov zavzemajo neesencialistično pozicijo, po kateri je spol družbena in kulturna konstrukcija, ki je ne moremo zreducirati zgolj na biologijo. Ženskost in moškost nista univerzalni in nespremenljivi kategoriji, ampak diskurzivne konstrukcije, kar pomeni, da nas zanimajo raznolike ženskosti in moškosti v času in prostoru. Razumevanje spolov ter organizacija spolnih razmerij se torej spreminjajo skozi zgodovino, hkrati pa tudi znotraj konkretne družbe obstajajo različne konstitucije ženskosti in moškosti. Spol tako ni stabilna in enotna kategorija, ampak se vseskozi spreminja. Feminizem je opozoril na variabilnost spolov tudi znotraj zahodne družbe same. Spolna razmerja so se spreminjala skozi zgodovino. Percepcija ženskosti in moškosti je bila na primer v zahodnih družbah v 19. stoletju povsem drugačna od današnje; bila je mnogo bolj vezana na striktno selitev družbe na javno in zasebno sfero, ki je ženske pozicionirala izključno v zasebno, moške pa v javno sfero. Tudi v določenem časovnem obdobju obstajajo razlike ženskosti in moškosti, kar je predvsem značilnost postmodernosti, ki omogoča soobstoj raznolikih življenjskih stilov in identitet (Švab 2002, 202–204).

Za klasično feministično kritiko patriarhata, kot sistema vsesplošnega moškega zatiranja žensk, se je na primer pokazalo, da spregleduje množico različnih izkušenj ženskosti in moškosti, ki so na zelo različne načine vpete v sistem nadrejenosti/podrejenosti. Namreč, ne

² Burden (2008, 1) meni, da bi razliko med spoloma morali imenovati *sex gap* in ne *gender gap*, saj se dotika razlik med biološkima skupinama in ne družbeno definiranimi skupinama. Vendar pa v skladu z ugotovitvami Švab (2002, 204) takšno imenovanje ne bi bilo pravilno, saj je tudi biološki spol družbena konstrukcija.

samo, da je kategorija 'ženska' vse prej kot homogena kategorija (biti temnopolta ženska je nekaj drugega, kot biti bela ženska; biti heteroseksualna ženska je zopet nekaj drugega, kot biti homoseksualna ženska), pri čemer je feminizem tistega časa vse prepogosto izhajal iz specifičnih vrednot belih, heteroseksualnih žensk srednjega razreda, izkazalo pa se je tudi, da so celo moški sami pogosto žrtve patriarhata (Stankovič 2002, 51–52).

Poststrukturalizem nadgradi strukturalistično misel, po kateri smo ljudje umeščeni v določene subjektne pozicije, ki nam jih dopušča jezik, s trditvijo, da so v jezik vpisana tudi razmerja moči. Biološka razlika med 'žensko' in 'moškim' iz poststrukturalistične perspektive sama po sebi nima nikakršnega pomena, saj je 'ženskost' in 'moškost' nekaj, kar je za ljudi smiselno šele preko jezikovne (kulture) interpretacije te razlike. Dejstvo, da antropološke raziskave pričajo o, tako rekoč, neskončni variabilnosti možnosti, kako biti 'ženska' oziroma 'moški' v različnih kulturah, kaže na to, da gre le za zelo različne načine interpretacije te biološke razlike. Pri tem pa je pomembno, da so v takšne kulturne interpretacije (diskurze) praviloma vpisana tudi obstoječa razmerja moči med spoloma. Iz poststrukturalistične perspektive torej to ni 'odraz' resničnih, avtentičnih ali pravih lastnosti žensk in moških kot takih, temveč kulturni konstrukt, ki biološke razlike interpretira na način, ki legitimira dominacijo moškega spola (Stankovič 2002, 52).

Eno od pomembnih področij preučevanja konstrukcije spolov je reprezentacija spolov. Zgodnje feministične analize o spolnih reprezentacijah so izhajale iz 'realistične' predpostavke, da je reprezentacija neposreden izraz družbene realnosti in/ali resnične izkrivljenosti realnosti. Kasneje pa so študije reprezentacije spolov pod vplivom poststrukturalizma spremenile perspektivo in danes obravnavajo reprezentacije kot kulturne konstrukcije in ne odraz resničnega sveta. Fokus analize se s tem preusmeri v preučevanje načinov, kako reprezentacije delujejo v kontekstu razmerij moči ter kakšne so posledice za spolna razmerja. To perspektivo imenujemo 'politika reprezentacije' in preučuje konstrukcijo 'pozicije subjekta' skozi reprezentacije. Diskurzivni pomeni osmišljajo tekst ali diskurze in s to pozicijo subjekta se moramo identificirati, da diskurz dobi pomeni. Dober primer je oglaševanje, ki na primer takšne pozicije za ženske konstruira skozi lociranje v zasebno sfero, skrb za otroke, ženske naj bi bile matere, gospodinje, spolno privlačne itd. (Švab 2002, 207).

3.3 Teorija identifikacije spolnih skupin

Glede na to, da se politične kampanje pogosto osredotočajo na ženske na osnovi njihove identitete, se moramo obrniti k teoriji družbene identifikacije in bolj specifično k teoriji identifikacije spolnih skupin, da bi razložili pomen spola v političnem odločanju žensk v končni fazi politične in spolne socializacije. Za identifikacijo s skupino lastnega spola je značilen občutek povezanosti s skupino, mnenjem, da obstajajo pomembne podobnosti med člani skupine ter občutek, da je spol pomemben del posameznikove identitete. Glede na te teorije bodo ženske, ki se identificirajo s svojo spolno skupino, sprejemale politične odločitve, ki so po njihovem mnenju, najboljše za celotno skupino. Ženske imajo več politične simpatije za svojo lastno skupino, hkrati pa o političnih vprašanjih zavzemajo stališča, ki koristijo skupini ter pogosto vidijo 'ženska vprašanja' (kot je splav), kot bolj pomembna pri oblikovanju odločitve o podpori določenega kandidata ali politične stranke. Ker se individualne identitete oblikujejo med 18. do sredine 20. leta lahko sklepamo, da v primeru, ko je mladi ženski spolna identiteta pomemben del njene politične identitete, bo tako tudi kasneje v njenem življenju (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 796).

Veliko raziskav o identifikaciji spolnih skupin se je osredotočilo na ženske, ki se identificirajo kot feministke. To so ženske, ki se ne identificirajo le s svojo spolno skupino temveč tudi s feminističnim gibanjem ter imajo egalitarna prepričanja glede vlog spolov. Ta skupina žensk bi naj pogosto ustvarila razliko med spoloma pri volilnih rezultatih. Te ženske izražajo večjo podporo programom socialne varnosti, izražajo večjo skrb za 'ženska vprašanja', večje simpatije za prikrajšane, ter imajo na splošno bolj liberalne poglede. Poleg tega ženske z močno feministično identiteto povezujemo tudi s prepričanjem, da bi morala vlada ukrepati za izboljšanje socialnega in ekonomskega položaja žensk, hkrati pa obstaja večja verjetnost, da bodo podprle demokratične kandidate (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 796–797; glej tudi Conover 1988).

4 RAZLIKA MED SPOLOMA

V tem poglavju bodo opisane razlike med spoloma na različnih političnih področjih, izvor teh razlik ter skupek političnih vprašanj, ki jih imenujemo 'ženske teme'. Sledila bo še analiza trendov volilne razlike med spoloma, ki jih je moč opaziti v zadnjem času.

4.1 Razlike med spoloma

Odkritje razlike med spoloma v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je pritegnilo pozornost k ženskemu gibanju in temi razlik med spoloma v javnem mnenju (oziroma političnih preferencah) in politični participaciji. Volilna razlika med spoloma je takrat na predsedniških volitvah znašala 9 %. 47 % žensk je glasovalo za Reagana, moški pa so mu namenili 56 % glasov (Mansbridge 1985, 165). Čeprav je bila razlika odkrita leta 1980, pa se le-ta ni pojavila na takratnih predsedniških volitvah, temveč lahko njene začetke najdemo vsaj 16 let pred Reaganovo dobo (Kaufmann in Petrocik 1999, 867). Razlike v strankarskih preferencah so se začele pojavljati v šestdesetih letih, prve zametke strankarske in volilne razlike pa lahko opazimo v sedemdesetih letih. Razlika med spoloma je postala pogostejša v osemdesetih, do leta 1992 pa postane stalnica strankarske pripadnosti v vseh regijah (Norrander 1999, 574).

Razlika med spoloma se je najprej pojavila na jugu ZDA, s spreminjajočim političnim vedenjem belih moških. Norrander (1999, 566–570) ugotavlja, da so bili moški na jugu ZDA bolj demokratični kot ženske vse do leta 1964, ko se ta trend obrne. Ta razlika je bila posledica dramatičnega premika belih moških v stran od demokratične stranke. Drugod po državi je prišlo do istega trenda, vendar se je premik zgodil počasneje.³ Afro-američani so ostali bolj demokratični kot katerakoli druga skupina.

Burden (2008, 4–6) ugotavlja, da je prikaz razlike med spoloma v medijih izrazito asimetričen. Mediji veliko več pozornosti posvečajo ženskam kot pripadnicam demokratske stranke (kar 93 % medijskih objav), kot pa moškim kot pripadnikom republikanske stranke. S tem se tudi znatno poveča možnost sprejemanja takega stereotipa, zaradi njegove

³ Norrander (1999, 755) ugotavlja, da so beli moški na jugu ZDA demokratsko stranko zapustili za tretjino hitreje kot ženske. Na severu ZDA, so beli moški demokratsko stranko zapustili počasneje kot tisti na jugu, razlika pa je tudi v tem, da belke na severu niso spremenile svojih vzorcev glasovanja.

prepoznavnosti. Prav zaradi asimetričnosti medijske pozornosti, se lahko politično sofisticirane ženske bolj poenotijo s takšnim stereotipom. V medijih so moški prikazani kot norma v svoji identifikaciji z republikansko stranko, ženske pa so se od te pozicije odmaknile, ko so se začele identificirati z demokratko stranko.

Razliko med spoloma v volilnih rezultatih in strankarski razdelitvi se torej pogosto pojasnjuje s spreminjajočim vedenjem žensk. V nasprotju s tem stereotipom, pa veliko teoretikov (glej Trevor 1999; Wirls 1986; Kaufmann in Petrocik 1999; Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004; Norrander 1999; Conover 1988) ugotavlja, da je nepretrgana rast razlike med spoloma v večji meri posledica spreminjajočih se politik moških. Moški se namreč vedno bolj nagibajo k republikanski stranki, medtem ko volilno vedenje žensk ostaja konstantno (Kaufmann in Petrocik 1999, 805).

Razlika med spoloma se pojavlja na različnih področjih, ki vključujejo volilno participacijo, politično znanje, politične preference, strankarsko pripadnost ter volilno izbiro.

4.1.1 Razlika med spoloma na področju volilne participacije

Razliko med spoloma na področju volilne participacije lahko definiramo kot razliko med ženskami in moškimi v stopnji politične participacije. Raziskovalci so ugotovili, da se je še desetletja po dodelitvi pravice glasovanja ženskam, volitev udeleževalo več moških kot žensk, trend pa se je obrnil v osemdesetih letih (Manza in Brooks 1998, 1236; Wirls 1986, 318; Norrander 1997, 473). Ta razlika se je toliko zožila ali celo izginila, da za raziskovalce več ni zanimiva (glej Conover 1988, 986).

4.1.2 Razlika med spoloma na področju političnega znanja

Razliko med spoloma na področju političnega znanja lahko definiramo kot razliko, ki se pojavi med ženskami in moškimi, kadar jih sprašujemo o njihovem političnem znanju. Politično znanje je pomemben del javnega mnenja, saj znanje vpliva na javno mnenje, le-to pa posledično vpliva na politične odločevalce (Lizotte in Sidman 2009, 128), hkrati pa je nujen del zdravega in delujočega demokratičnega sistema (Ferrín, Fraile in Rubal 2015, 63). Kljub

temu pa je znanje neenakomerno razporejeno, ženske pogosto izkažejo nižjo stopnjo znanja o političnih procesih, trenutnih političnih voditeljih ipd. (glej Lizotte in Sidman 2009; Ferrín, Fraile in Rubal 2015; Mondak in Anderson 2004). Razlika med spoloma na tem področju je namreč zelo obsežna, saj je približno dvakrat večja, kot razlike na drugih področjih. Vendar pa vsaj deloma izvira iz faktorjev nepovezanih z znanjem, deloma je kriv tudi način, kako merimo znanje (Mondak in Anderson 2004, 509, 496). Ženske so manj nagnjene k tveganju kot moški, zato na anketnih vprašalnikih raje ne ugibajo, zaradi česar pride do neresničnih rezultatov, ki podcenjujejo politično znanje žensk (Lizotte in Sidman 2009, 128–129; Ferrín, Fraile in Rubal 2015, 65–66). Razlog je tako v psiholoških faktorjih kot socializaciji. Zaradi psiholoških razlik med ženskami in moškimi, prihaja do razlik v sprejemanju tveganja, kar pa je še dodatno podprto s procesom socializacije (Lizotte in Sidman 2009, 131, 147). Razlika med spoloma v pristopu do politike se pokaže že v otroštvu (dečki pokažejo večje znanje po politikah in ekonomiji, deklice pa o človekovih in socialnih pravicah), kar se nadaljuje tudi v odrasli dobi (Ferrín, Fraile in Rubal 2015, 66–72).

4.1.3 Razlika med spoloma na področju političnih preferenc

Razliko med spoloma na področju političnih preferenc lahko definiramo kot razliko v političnih mnenjih med ženskami in moškimi (glej Conover 1988, 986). Ta razlika je tesno povezana z volilno in strankarsko razliko med spoloma. Razlika v političnih preferencah je zelo pomembna, saj lahko vpliva na pomembnost določenih problematik in s tem spremeni politično agendo. Razlike med spoloma je mogoče opaziti na področjih, ki vključujejo uporabo sile, ter v odnosu do drugih politik, ki zadevajo ureditev in javno zaščito, socialno varstvo in tradicionalne vrednote (Conover 1988, 986; Wirls 1986, 318). Razlike med spoloma je mogoče opaziti na področjih, ki vključujejo uporabo sile, ter v odnosu do drugih politik, ki zadevajo ureditev in javno zaščito, socialno varstvo in tradicionalne vrednote (Shapiro in Mahajan 1986).

Schlesinger in Heldman (2001) ugotavljata, da ženske in moški različno ocenjujejo različne politike in problematike, saj se nanje drugače odzovejo, hkrati pa različno ocenjujejo učinkovitost vladnih programov ter pravičnost socialnih institucij. Pri tem je pomembno omeniti, da različna vprašanja obema spoloma niso enako pomembna. Na primer: kar se tiče vprašanja splava, imajo lahko ženske in moški podoben pogled, vendar pa bo takšno

vprašanje veliko bolj pomembno ženskam kot moškim. Ta razlika izvira iz razlik v socializaciji in družbeno-ekonomskih razlik med ženskami in moškimi (Burden 2008, 3).

4.1.4 Razlika med spoloma na področju strankarske pripadnosti

Razliko med spoloma na področju strankarske pripadnosti lahko definiramo kot razliko v strankarski identifikaciji. Ker v ZDA ne obstaja uradno članstvo v stranki, je strankarska pripadnost vezana na to, za katero stranko oseba čuti, da ji je bližje (Burden 2008, 6). Ženske čutijo večjo pripadnost demokratski stranki (glej Conover 1988, 986), saj so bolj liberalne na področju ekonomske redistribucije, določenih domačih ekonomskih in upravnih programov ter kulturnih problemov. Hkrati pa se tudi v večji meri identificirajo kot pripadnice neke stranke (Burden 2008, 2–3). Burden (2008, 3) prav tako ugotavlja, da lahko del razlike med spoloma pojasnimo tudi z deležem volivcev (v večji meri moških), ki se identificirajo kot 'neodvisni' (*independence gap*).⁴ Strankarska razlika med spoloma je tesno povezana z volilno razliko med spoloma.

4.1.5 Razlika med spoloma na področju volitev

Razliko med spoloma na področju volitev lahko definiramo kot razliko v volilnih odločitvah med ženskami in moškimi, prav ta razlika pa je tista, ki je bila prvič opažena in je tudi dobila ime *gender gap* (Wirles 1986, 318–319). Merimo jo z razliko v odstotkih žensk in moških, ki so glasovali za danega kandidata, navadno zmagovalca volitev (Center for the American Woman and Politics 2012). Volilna razlika v veliki meri odraža strankarsko razliko (Kaufmann in Petrocik 1999, 870), saj vpliva na to, ali se bo nekdo udeležil volitev ter kako bo glasoval (Norrander 2008, 25).⁵ Ženske bodo tako verjetneje podpirale demokratske kandidate (glej Conover 1988, 986). Med faktorje, ki vplivajo na volitve sodijo: razlike v podpori določenih problematik, stopnja volilnih odločitev osnovanih na določeni problematiki ter razlike med družbeno-ekonomskim položajem med dvema skupinama (Trevor 1999, 62).

⁴ Razlika v neodvisnih v povprečju znaša 6 % (med leti 1952 in 1994) ter se pojavlja v vseh demografskih skupinah. Da bi dobili bolj realno podobo razlike v strankarski pripadnosti, je potrebno vključiti tiste neodvisne, ki se nagibajo k eni ali drugi stranki (glej Norrander 1997; Norrander 1999).

⁵ Za pripadnike neke stranke obstaja večja verjetnost, da se bodo udeležili volitev, kot je to pri 'neodvisnih'. Na predsedniških volitvah 2000 in 2004, je več kot 90 % republikancev glasovalo za Georgea W. Busha, medtem ko je več kot 90 % demokratov glasovalo za Ala Gorea ter Johna Kerryja (Norrander 2008, 25).

Kar se tiče odražanja razlike med spoloma na področju političnih preferenc na področju volitev, Mansbridge (1985, 168) ugotavlja, da 9 % razkorak v podpori republikanskemu kandidatu Reaganu na volitvah 1980 pade na samo 3 %, če upoštevamo različna mnenja, ki jih majo ženske in moški glede vojne.

4.2 Izvor razlike med spoloma

Razlike med spoloma so obsežne, obstajajo zunaj konteksta specifičnih volitev in so produkt interakcije med družbenimi pogoji in politikami (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 515). Večina razlag razlik med spoloma v javnem mnenju temelji na ideji, da imajo moški in ženske različne politične vrednote in prioritete, ki izhajajo iz razlik v temeljnih vrednotah. Vprašanje, ali se moški in ženske razlikujejo v svojih temeljnih vrednotah, je že nekaj časa predmet raziskovanja feminističnih teoretičark. Te so v poznih šestdesetih in začetku sedemdesetih let opisovale osnovne razlike med spoloma kot družbene konstrukcije, ki izhajajo iz različnih vlog, ki jih ženske in moški igrajo v patriarhalni družbi (Conover 1988, 987). Različni družbeni, ekonomski in psihološki faktorji torej vplivajo na oblikovanje razlike med spoloma na področju političnih preferenc. Vzrok teh razlik pa se razlikuje od teme do teme, vendar pa izvira v kulturni vlogi žensk (Howell in Day 2000, 870–872).

Ženske so bolj egalitarne (bolj se zanimajo za enake priložnosti moških in žensk, imajo bolj liberalne poglede); več pomagajo drugim (tega vedenja se naučijo že zgodaj v življenju in je del njihove kulturne vloge; ženske so manj tekmovalne, skrbijo za druge in sodelujejo z njimi); so pogosteje zaposlene v poklicih, kjer lahko pomagajo drugim, v čemer se tudi odraža njihova kulturna vloga; tiste z višjo izobrazbo imajo najmanj skupnega s tradicionalno kulturno vlogo žensk in so najmanj odvisne od moških (Howell in Day 2000, 871).

Obstajajo štiri glavni sklopi teorij, zakaj ženske in moški glasujejo različno. Prvi sklop teorij poudarja razlike v politični socializaciji žensk in moških, ki oblikuje njihove javne dejavnosti (vključno z glasovanjem). Drugi sklop teorij povezuje vse večjo avtonomijo volivk s spreminjanjem tradicionalne družine ter naraščajočo stopnjo ločitev. Tretji sklop teorij opozarja na pomen večje udeležbe žensk v delovni sili kot dejavnik, ki vpliva na politične usmeritve. Četrty sklop teorij daje prednost naraščajoči ravni feministične zavesti med ženskami od leta 1960 (Manza in Brooks 1998, 1239). K tem štirim sklopom lahko prištejemo

še dva. Peti sklop teorij se nanaša na razlike v vrednotah med ženskami in moškimi. Ta sklop je podzvrst dveh drugih sklopov teorij ter združuje razlike, ki se pojavijo zaradi bioloških razlik ali spolne socializacije (Howell in Day 2000, 859). Šesti sklop pa poudarja razlike, ki izvirajo iz bioloških razlik med ženskami in moškimi oziroma genetike (Hatemi, Medland in Eaves 2009).

4.2.1 Biološke razlike (genetika)

V politologiji se tradicionalno domneva, da so razlike med biološkima spoloma odsev razlik v njihovi družbeni identiteti, le-te pa so posledica razlik v socializaciji. Kljub temu pa nekateri avtorji menijo, da so razlike v vedenju med ženskami in moškimi tudi kombinacija hormonskih ter kromosomskih faktorjev. Ne glede na to, da ljudje lahko delujejo mimo pogojenih bioloških faktorjev, na njihove preference vpliva biologija. Nevropsihološki faktorji, psihološke razlike, genetski vplivi ter razlike v biološkem okolju (npr. hormoni prejeti v maternici) so pogosto spregledani kot možni vzroki, ki vplivajo na politične preference ali na razlike v psihologiji. Interdisciplinarni pristopi bi tako lahko ponudili alternativne teorije o razlikah v družbenih vlogah žensk in moških (Hatemi, Medland in Eaves 2009, 262–263).

Hatemi, Medland in Eaves (2009, 272) menijo, da okolje (družbeno ali katero drugo) ne more samo pojasniti razlik v vedenju žensk in moških, hkrati pa teh razlik ne moremo pripisati samo genetiki. To ne pomeni, da družbeno okolje ter osebne izkušnje ne pojasnjujejo razlik v vedenju, temveč da ne pojasnjujejo večine variacij v političnih preferencah. Nanje vplivajo tudi okoljski, družinski ter dedni vplivi, ki pa delujejo tudi med seboj. Povezave med geni, nevrolško-kemičnimi povezavami, emotivno-kognitivnimi procesi ter družbenim vedenjem so premalo raziskane. Na človeško vedenje delno vplivajo biološki faktorji, velikost in mehanizmi njihovega vpliva pa so delno odvisni tudi od spola. Vendar to še ne pomeni, da genetske razlike med spoloma vnaprej določajo vedenje, saj nanj vsaj enako pomembno vpliva tudi okolje. Genetski in okoljski vplivi delujejo skupaj. Razumevanje političnih preferenc skozi genetiko je še v povojih, vendar postaja očitno, da so geni pomembni ter da so različno pomembni za oba spola. Takšne raziskave lahko spremenijo naš pogled na politično vedenje, ki trenutno upošteva le družbene determinante (Hatemi, Medland in Eaves 2009, 273).

4.2.2 Socializacija

Ta sklop teorij poudarja pomen različnih vzorcev socializacije, ki jih doživljajo ženske in moški, pri oblikovanju temeljnih vrednot, politične usmeritve, in vedenja. Pri tem ločimo dva pristopa raziskovanja. Prvi poudarja pomen socializacije v otroštvu. S tega vidika razlike med spoloma v političnem obnašanju izvirajo iz socializiranja v spolne vloge, ki jih dekleta in fantje doživijo v otroštvu. Te razlike naj bi se ohranile skozi celo življenje, saj so posledica moralnih vrednot, naučenih v otroštvu (Manza in Brooks 1998, 1240).

Trevor (1999, 66–67) ugotavlja, da je pripadnost stranki odvisna od pogledov, ki jih pridobimo v času socializacije, vendar pa se le-ti pri ženskah in moških razvijajo drugače. Moški so veliko bolj neodvisni od vpliva staršev, prav tako pa socializacija deklic in fantov poteka drugače. Različni pogledi, ki jih povezujemo z vlogami spolov naj bi neposredno vplivali na politične preference in v povezavi s tem tudi na strankarsko pripadnost. Vsekakor pa je strankarska pripadnost visoko socializirana lastnost, ki je relativno stabilna ob koncu socializacije.

Drugi pristop se ukvarja s socializacijo odraslih. Zagovorniki tega pristopa menijo, da na socializacijo iz otroštva vplivajo tudi vloge, ki jih igramo v odraslem življenju, zlasti ženska izkušnja materinstva. K temu pripomore tudi tradicionalna družinska ureditev, ki poveča verjetnost, da se bodo ženske identificirale z vlogo matere. To vodi k razvoju 'ločenih sfer' moralne in politične dejavnosti med ženskami in moškimi. Demokrasko stranko povezujemo z večjo vlogo vlade v zagotavljanju socialnega varstva posameznikov in družin, republikansko stranko pa z večjo uporabo vojaške sile ob zagotavljanju geopolitičnih ciljev. Zato lahko sklepamo, da so ženskam, socializiranim ceniti skrb za druge, bližje ideali demokrasko stranke (Manza in Brooks 1998, 1240; tudi Cook in Wilcox 1991, 1111).

Specifično ženske izkušnje naj bi vplivale na način, s katerim ženske pristopajo k etičnim vprašanjem. Ženske so bolj usmerjene k medosebnim odnosom, kar vpliva na konceptualizacijo moralnosti, ki poudarja skrb in odgovornost do drugih. Nasprotno pa se moški bolj ukvarjajo s pravicami in pravili ter s tem poudarjajo pravičnost in poštenost v svojih moralnih odločitvah (Gilligan v Conover 1988, 987–988).

Teoretiki pogosto (precej naivno po mišljenju Burdena (2008, 16)) ugotavljajo, da prihaja do razlike do spoloma, saj se ženske bolj zanašajo na čustva, moški pa na mišljenje. Ženske bi tako naj privlačila 'mehkejša' platforma demokratske stranke, ki poudarja svoje komunitarne korenine ter zavzema sočutne pozicije do domače politike, kot so povečanje pomoči družinam, izobraževanju, otrokom ter socialni državi na splošno. Nasprotno pa bi naj moške bolj privlačila republikanska stranka, ki ceni individualni trud ter poudarja tematiko, kot je ekonomija in zunanji odnosi. Moški bi naj torej razmišljali o politiki, ženske pa bi naj o njej čutile. Kljub temu pa po Burdenovem (2008, 16) mnenju ne moremo z zagotovostjo trditi ali razlika med spoloma je ali ni odvisna od afekta oziroma kognicije.

Kljub temu, da se pristopa osredotočata na različno življenjsko obdobje, pa pri obeh pristopih socializacije politične razlike med ženskami in moškimi izhajajo iz različnih spolnih vlog in ne iz različnih interesov. Posledično ne pričakujemo, da bo imela socio-demografska skupina žensk drugačne politične poglede kot moška (Manza in Brooks 1998, 1240–1241).

Socializacijski pristop k razlikam med spoloma, posredno izpodbijajo dokazi, da se pojavljajo razlike med samimi ženskami ter med ženskami in moškimi, ki so povezane z ekonomskimi interesi (Manza in Brooks 1998, 1241).

4.4.2.1 Različne vrednote

Ženske in moški se razlikujejo v nekaterih, vendar ne vseh pogledih glede političnih vprašanj. Zato pri pregledu ameriškega javnega mnenja in volilnih vzorcev se pojavijo številne razlike med spoloma. Večina teh razlik je relativno majhnih, ženske se od moških razlikujejo za 5 do 10 %. Večina žensk in moških ima glede vprašanj, kjer se pojavijo razlike med spoloma podobno mnenje, le da ima delež žensk bolj liberalne poglede, del moških pa bolj konservativne (Norrander 2008, 9). Kaufmann in Petrocik (1999) menita, da razlika med spoloma izvira iz dveh virov, katerih vpliv se skozi leta spreminja. Prvi vir razlike med spoloma je razlika v pogledih (vrednotah), ženske in moški se torej razlikujejo zaradi različnih političnih preferenc. Drugi vir pa je pomembnost, ki jo pripisujejo določenemu vprašanju. Različne problematike torej niso enako pomembne ženskam in moškim. Ugotovila sta, da so različna politična mnenja oblikovala volilno razliko v letu 1992, leta 1996 pa se je

temu pridružila še razlika v pomembnosti političnih vprašanj za ženske in moške (Kaufmann in Petrocik 1999, 880–882).

Wirls (1986, 319) ugotavlja, da je vzrok za pojav razlike med spoloma v spreminjajočih se vrednotah, ki se odmikajo od liberalnih pogledov, kar sicer velja za oba spola, vendar pa se moški od liberalni vrednot odmikajo neprimerno hitreje kot ženske. Ženske in moški se najbolj razlikujejo v različnih pogledih glede uporabe sile (militarizem in izdatki za obrambo),⁶ sočutja (vladni posegi oz. sodelovanje v socialnem varstvu, zdravju in glede enakosti), ter tveganja (jedrska energija). Na drugih področjih kot so na primer vprašanja glede okolja ter državljanskih pravic in svoboščin, so razlike med spoloma v javnem mnenju bolj odvisne od okoliščin ter tega, kako so zastavljena anketna vprašanja (Norrande 2008, 29).

4.2.3 Družbeno-ekonomske razlike

Ekonomske razlike med ženskami in moškimi so posledica strukturnih razlik, kot so odvisnost žensk od socialnih programov, višja stopnja ločitev, večje število žensk zaposlenih v socialnem varstvu in javnem sektorju. Te strukturne razlike pomenijo, da so ženske kot skupina bolj ekonomsko ranljive, bolj odvisne od socialnih programov in jih tudi bolj podpirajo (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 521). Ženske v povprečju manj sodelujejo na trgu dela, opravljajo manj plačana dela, manj verjetno je, da bo njihovo delovno mesto ohranjeno, imajo tudi manj možnosti za napredovanje. Vse to se odraža v razliki med spoloma v političnih preferencah ter volilnem vedenju (Iversen in Rosenbluth 2006, 1).

Ekonomske pogoje tako lahko vplivajo na velikost razlike med spoloma. Razlika med spoloma se tako poveča, ko so ekonomski pogoji slabši, ter se zmanjša ob boljših ekonomskih pogojih (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 520). To še posebej vpliva na ženske, saj so v ekonomskem smislu veliko bolj ranljive kot moški. Posledično so tudi večje uporabnice državnih socialnih programov, hkrati pa tudi veliko bolj sočustvujejo z drugimi prikrajšanimi skupinami. Ženske v večji meri podpirajo različne socialne in ekonomske politike, kar je deloma posledica sočustvovanja z drugimi, deloma pa gre za lastno korist uporabnic socialnih

⁶ V skladu z nižjo podporo nasilju in s tem tudi vojni, je (kot je že bilo omenjeno) Mansbridge (1985, 1968) ugotovila, da razlika med spoloma v podpori republikanskemu kandidatu iz leta 1980 pade z 9 % na le 3 %, kadar upoštevamo to razliko v političnem mnenju.

programov (glej Schlesinger in Heldman 2001, 61–62; Iversen in Rosenbluth 2006, 12; Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 520).

Kaufmann in Petrocik (1999, 884) menita, da je eden izmed glavnih vzrokov razlike med spoloma odnos glede politike socialnega varstva. Politika socialnega varstva je ločnica, po kateri se delita obe glavni stranki, ki tudi določa njuno programsko usmeritev. Hkrati pa tukaj tudi za lastne interese žensk, saj so večje prejemnice socialne pomoči kot moški, socialna država pa predstavlja tudi pomembno možnost zaposlovanja zanje. Po drugi strani, pa nekateri avtorji (glej Kaufmann in Petrocik 1999; Iversen in Rosenbluth 2006) ugotavljajo, da so ženske bolj altruistične kot moški, torej se lažje poistovetijo s težavami drugih in jih tudi prej opazijo.

Družbeno-ekonomske razlike se razvijajo počasi, vendar pa jim pogosto sledijo spremembe v političnih mnenjih in vedenju. Šoki za politično, ekonomsko in strukturno okolje so lahko kratkotrajni, vendar pa lahko njihove posledice trajajo nekaj generacij. Takšni šoki lahko vplivajo tudi na razlike v strankarski pripadnosti žensk in moških, ki jih ni lahko premagati. Prav te strukturne razlike pa so razlog za obstoj razlike med spoloma (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 521–523).

Razlika med spoloma se poveča, ko ženske kot skupina postanejo bolj ekonomsko ranljive, kadar gospodarstvo upada, politično okolje postane bolj konservativno in so ogroženi socialni programi. Torej, če politike postanejo bolj konservativne, jih bo podpiralo manj žensk kot moških. Razlog je v večji odvisnosti žensk od različnih socialnih programov ter večjega sočutja žensk (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 522).

Pojavljata se dva specifična strukturna trenda, ki jih lahko opazimo pri avtonomnih ženskah. Na eni strani imamo visoko izobražene zaposlene ženske, na drugi strani pa samske ženske (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 521).

4.2.3.1 Avtonomija žensk

Naslednji pristop, ki pojasnjuje rast razlike med spoloma, se osredotoča na večjo avtonomijo žensk, ki izhajajo iz sprememb v družinskih strukturah. S porastom ločitev se namreč zmanjša

pomen zakonske zveze. Mnoga klasična dela o političnem vedenju so namreč domnevala, da poročene ženske običajno sledijo političnim prepričanjem svojih soprogov. Z vidika feminizma so ženski interesi podrejeni moškim v zakonski zvezi, zaradi spolne delitve dela. Soodvisnost žensk in moških v zakonski zvezi jim tako daje skupne materialne interese. Zaradi takšnih skupnih interesov pa se morebitni drugi interesi ne izrazijo na volitvah. Teza ženske avtonomije predpostavlja, da se bodo ženske, ki so ekonomsko in psihološko neodvisne, bolj razlikovale od moških v svojem političnem ravnanju (Manza in Brooks 1998, 1241–1244).

Naraščajoča stopnja ločitev od leta 1960 pa skupaj z večjo povprečno starostjo ob prvi zakonski zvezi, prispeva k vse večjemu številu žensk, ki so neodvisne od moških. Hkrati pa rastoče število samskih žensk (zaradi večanja števila ločenk ter vdov) prinaša vedno več žensk, ki lahko imajo zelo različne materialne interese (ki se izrazijo na volitvah) kot poročene ženske (Manza in Brooks 1998, 1241–1242). Te ženske so neodvisne od moških, zato tudi neodvisno izražajo politične preference. Neporočene ženske so pogosto na dnu družbeno-ekonomske strukture, zato iz lastnih interesov kažejo večjo podporo demokratični stranki in socialni državi, kar pa povečuje razliko med spoloma (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 521).

Raziskave so pokazale, da poročeni pari pogosto glasujejo za isto stranko, v primeru ločitve pa lahko pride do spremembe v političnih preferencah. To je povezano tudi s strahom pred nižjim življenjskim standardom in odvisnostjo od socialnih programov. Ženske, ki so zaposlene ter niso poročene, bodo tako verjetneje glasovale za demokrate (Iversen in Rosenbluth 2006, 2–16). Razliko med spoloma lahko tako v veliki meri pripišemo naraščajočemu številu samostojnih žensk, ki so ekonomsko in/ali psihološko neodvisne od moških (Manza in Brooks 1998, 1242).

4.2.3.2 Rastoča udeležba ženski v delovni sili

Naslednji mehanizem, ki razlaga razlike med spoloma poudarja politični pomen vedno večjega deleža žensk v plačani delovni sili. Teza udeležbe v delovni sili predpostavlja, da se bodo ženske, ki sodelujejo v delovni sili, najverjetneje identificirale z demokratično stranko ter da rast razlike med spoloma na področju volitev odraža rastoči delež zaposlenih žensk (Manza

in Brooks 1998, 1243–1244). Ženske postajajo bolj avtonomne tudi z večjo vključitvijo na trgu dela, kar je povezano tudi s porastom ločitev. Tako prihaja do večjega števila žensk, ki so neodvisne od moških (Iversen in Rosenbluth 2006, 2).

Obstaja več različnih procesov, skozi katere lahko udeležba v delovno silo oblikuje politično vedenje žensk. Prvič, delo bi naj izpostavljalo volivce razpravam o kandidatih, političnim razpravam in drugim informacijam o političnih kampanjah. Izginotje razlike med spoloma v volilni udeležbi pogosto pripisujemo naraščajočemu deležu žensk v delovni sili, skupaj s povečanjem ravni izobraženosti žensk (Manza in Brooks 1998, 1243). Vedno več je namreč visoko izobraženih žensk, ki so zaposlene na visokih položajih. To pomeni, da je več ekonomsko privilegiranih žensk, ki so ekonomsko neodvisne (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 521).

Drugič, sodelovanje v delovni sili bi naj ženske izpostavilo življenjskim izkušnjam, ki postavljajo pod vprašaj tradicionalne vloge spolov. To bi naj povečalo podporo feminističnim političnim ciljem in političnemu aktivizmu. Poleg tega sodelovanje v delovni sili neposredno izpostavi ženske neenakosti med spoloma (npr. plačilna neenakost), ki jim kot gospodinje ne bi bile izpostavljene, hkrati pa jim zagotavlja sredstva za ekonomsko neodvisnost, ki lahko kroji njihovo politično vedenje. Ženske so tudi bolj odvisne od javnega sektorja (in širitve socialne države) za zaposlitev kot moški, in so ponavadi tudi bolj odvisne od socialnih programov za podporo svoje družine (Manza in Brooks 1998, 1243).

Zaposlene ženske so bolj neodvisne tako v ekonomskem kot tudi psihološkem smislu, na kar kaže tudi emancipacija od tradicionalne ideologije o moški dominantnosti (Schlesinger in Heldman 2001, 62). Ko odstotek ekonomsko neodvisnih žensk raste, raste tudi razlika med spoloma. Hkrati pa večje število ekonomsko neodvisnih žensk zmanjšuje razlike v relativnih ekonomskih položajih žensk in moških ter poudarja avtonomijo žensk. Potrebno pa je omeniti tudi, da ekonomsko neodvisne ženske delijo več izkušenj skupaj z moškimi, kar lahko vodi do sprememb v političnih preferencah žensk, ki lahko postanejo bolj podobne moškim (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 521).

4.2.4 Feministična zavest

Naslednji sklop teorij se nanaša na dvig feministične zavesti kot možen vir razlik v glasovanju med ženskami in moškimi (Manza in Brooks 1998, 1242; glej tudi Conover 1988; Cook in Wilcox 1991). Medtem ko ima spolna identifikacija le delen vpliv, pa se zdi, da ima feministična identiteta veliko večji vpliv na odnos do politike in tudi politično vedenje (Manza in Brooks 1998, 1242; glej tudi Conover 1988). Identifikacijo s feminizmom se običajno meri v smislu moči identifikacije žensk z drugimi ženskami, ženskim osvobodilnim gibanjem ali feministkami, manj pogosto pa z egalitarnim odnosom do spolnih vlog. Conover (1988) meni, da se razlike med spoloma v odnosu politike pojavljajo zaradi večje razširjenosti feministične identitete med ženskami. V skladu s tem bi lahko bili politični razkoli med ženskami (in med ženskami in moškimi) posledica naraščajoče identifikacije s feminističnimi cilji ženskega gibanja. Teza feministične zavesti predpostavlja, da bodo ženske, ki se identificirajo z ženskim gibanjem, najverjetneje volile demokrasko stranko (Manza in Brooks 1998, 1242–1244).

Dve najpomembnejši spremembi v naprednih demokracijah, ki sta se zgodili v povojnih letih, sta pojav drugega vala feminizma in prehod k vrednotam, ki se nanašajo na boljšo kvaliteto življenja. Feministični poudarek egalitarizma sovpada s porastom postmaterialističnih vrednot. Do spremembe vrednot je prišlo po tistem, ko so bile zadovoljene materialne potrebe večine ljudi (preživetje in varnost). Postmaterialistične vrednote pa so vplivale na porast družbenih gibanj, katerih cilj je bilo izboljšanje kvalitete življenja, vključno z mirom, človekovimi pravicami, pravicami žensk in ohranjanje okolja (Hayes, McAllister in Studlar 2000, 425–426).

Postmaterialistični teoretiki ugotavljajo povezavo med vrednotami in feministično aktivnostjo: premik k nematerialnim vrednotam je posledica ekonomske varnosti generacij, ki so bile politično socializirane po II. svetovni vojni, kar pa je vodilo do feminističnih simpatij tako med ženskami in moškimi ter porastu feminističnih skupin, katerih cilj je večja enakost (Hayes, McAllister in Studlar 2000, 426).

Ko so na predsedniških volitvah leta 1980 odkrili razliko v glasovanju žensk in moških, je bil prav feminizem tisti, ki bi naj povzročil to razliko, sploh v povezavi z *Equal Rights*

Amendment – ERA, ki je zagotavljal enake pravice ženskam in moškim. Kar se tiče feminizma Howell in Day (2000, 860) ugotavljata, da se je do osemdesetih let feministično zavedanje toliko povečalo, da se je pojavila jasna razlika: ženske so postale relativno bolj liberalne in glasujejo za demokrate, moški pa so bolj konservativni in glasujejo za republikance. Stranke so ta trend še utrdile z večjo polariziranostjo na področju družbenih in kulturnih vprašanj, sploh glede splava. Kljub temu avtorici ugotavljata, da vzročna povezava med feminizmom in razlikami v političnimi vprašanji ni jasna.

Tudi Conover (1988, 987; glej tudi Cook in Wilcox 1991, 1112) je ugotavljala, da so feministične ženske veliko bolj liberalne kot moški. Po njenem mnenju je to posledica politiziranih učinkov feministične zavesti, ki v ženskah prebudi specifično ženske vrednote. Vendar pa Mansbridge (1985) ugotavlja, da je bilo le malo razlike med ženskami in moškimi v podpori za ERA, le 3,7 % ženk več je podpiralo amandma, kar pojasni največ tretjino opažene razlike med ženskami in moškimi. ERA je bil torej pomemben faktor, vendar pa je bil enako pomemben tako ženskam kot moškim (Mansbridge 1985, 164–168).

To se sklada z ugotovitvami Cookove in Wilcoxa (1991, 1117–1120; glej tudi Hayes, McAllister in Studlar 2000, 427), ki ugotavljata, da v feminizmu obstajajo le delne razlike med spoloma. Po njunem mnenju igra feminizem enako vlogo tako za ženske kot za moške, ter jim omogoča izražanje liberalnih egalitarni pogledov. Ker tako imenovane 'ženske vrednote' delijo tudi moški, gre sklepati, da so posledica družbenih in političnih, ne pa bioloških faktorjev. Kljub temu pa Cook in Wilcox (1991, 1117–1120) ugotavljata, da prihaja do razlik med feminističnimi moškimi in ženskami, potencialno feminističnimi ženskami in moškimi ter nefeminističnimi ženskami in moškimi. Razlika je večja v političnih preferencah kot pri splošnih vrednotah, velikost razkoraka pa je odvisna od posameznega vprašanja (splav, enakost spolov, fundamentalizem, vojna ipd.).

4.3 'Ženske teme' (*women's issues*) ali problematika sočutja (*compassion issues*)

Ženske in moški imajo različne politične vrednote in prioritete, kar po mnenju nekaterih izvira iz razlik v temeljnih vrednotah. Feministke so te osnovne razlike med spoloma opisale kot družbene konstrukte, ki izvirajo iz različnih vlog, ki jih ženske in moški igrajo v patriarhalni družbi. Zato se je pojavila tako imenovana 'ženska perspektiva', ki se osredotoča na izkušnje žensk kot poseben vir vrednot neke družbe. Teoretiki so se s tem odmaknili od razlik kot družbenih konstruktov in le-te vidijo kot osnovne, biološke razlike. Interes žensk za varnost in rast otrok tako vpliva na to, kako vidijo svet (Conover 1988, 987–988). Nasprotno pa Cook in Wilcox (1991, 1117) menita, da ne gre za t.i. 'žensko perspektivo' pač pa za feministične vrednote, ki jih povezujemo z liberalno egalitarnimi vrednotami in politikami.

'Ženske teme' kot so splav, podpora za *Equal Rights Amendment* ter vloga žensk v javnem življenju so bile v osemdesetih analizirali kot najverjetnejši vzrok za pojav razlik med spoloma. Danes vemo, da se pri teh temah pojavlja le malo razlik med ženskimi in moškimi (Norrandar 2008, 13). Kljub temu, da se za 'ženske teme' zanimajo tako ženske kot moški (glej Mansbridge 1985; Cook in Wilcox 1991), pa so takšna vprašanja veliko bolj pomembna za ženske (Burden 2008, 3). Prav razlika v različnih pogledih pa je tista, ki je politikom dala idejo, da bi lahko pridobili večje število glasov s fokusiranjem na volivke (Wirls 1986, 318–319).

Hutchings, Valentino, Philpot in White (2004) menijo, da ne gre toliko za 'ženske teme' kot pa za problematiko sočutja (*compassion issues*), torej za razlike v pogledih glede socialnega varstva. Problematika sočutja je tista, ki ustvari razliko med spoloma na področju predsedniških volitev. Strankarske razlike glede rasnih vprašanj so bile dolgo časa spregledane kot pomemben mehanizem, ki vpliva na razliko med spoloma. Določena socialna vprašanja so neposredno povezana z rasnimi manjšinami, ženske pa so bolj liberalne glede takih vidikov. V skladu s tem vidikom, lahko kandidati za politične stolčke z izpostavljanjem rasnih vprašanj pokažejo na svojo sočutnost ter tako poskušajo usmeriti razliko med spoloma v svoj prid (Hutchings, Valentino, Philpot in White 2004, 513–514).

Ženske raje glasujejo za demokratsko stranko, saj se njen program bolj sklada z 'ženskimi temami'. Bližje so jim politike socialnega varstva, predvsem politike, ki se tičejo izobrazbe, otrok in zdravja (glej Kaufmann in Petrocik 1999; Schaffner 2005; Shapiro in Mahajan 1986). Kljub temu pa je dejanska podpora demokratski stranki odvisna tudi od tega, ali se 'ženske teme' postavljajo v ospredje volilne kampanje. Ko se kandidati odločajo, ali bodo poudarjali 'ženske teme', ugotavljajo, ali so določena vprašanja v preteklosti vplivala na razliko med spoloma ter ali jim to koristi. Demokratski kandidati bodo tako poskušali pritegniti pozornost k 'ženskimi temam', medtem ko bodo republikanski kandidati poskušali odvrniti pozornost in se raje osredotočili na druga vprašanja. Kljub temu pa republikanski kandidati takih vprašanj ne smejo popolnoma ignorirati, saj lahko izpade, da niso v koraku s časom in ne poznajo trenutnih trendov, kar pa seveda lahko odvrne volivce (Schaffner 2005, 803–807). Kadar se kandidati osredotočajo na 'ženske teme' v okviru svojih kampanj, bodo ženske verjetneje glasovale za demokratske kandidate, medtem ko takšna kampanja na moške ne bo imela velikega vpliva. Kampanje imajo na moške manjši vpliv, saj so le-ti večinoma že v naprej odločeni, kateremu kandidatu bodo dali svoj glas (Schaffner 2005, 814–815).

4.4 Trendi volilne razlike med spoloma

4.4.1 Zgodovinski razvoj

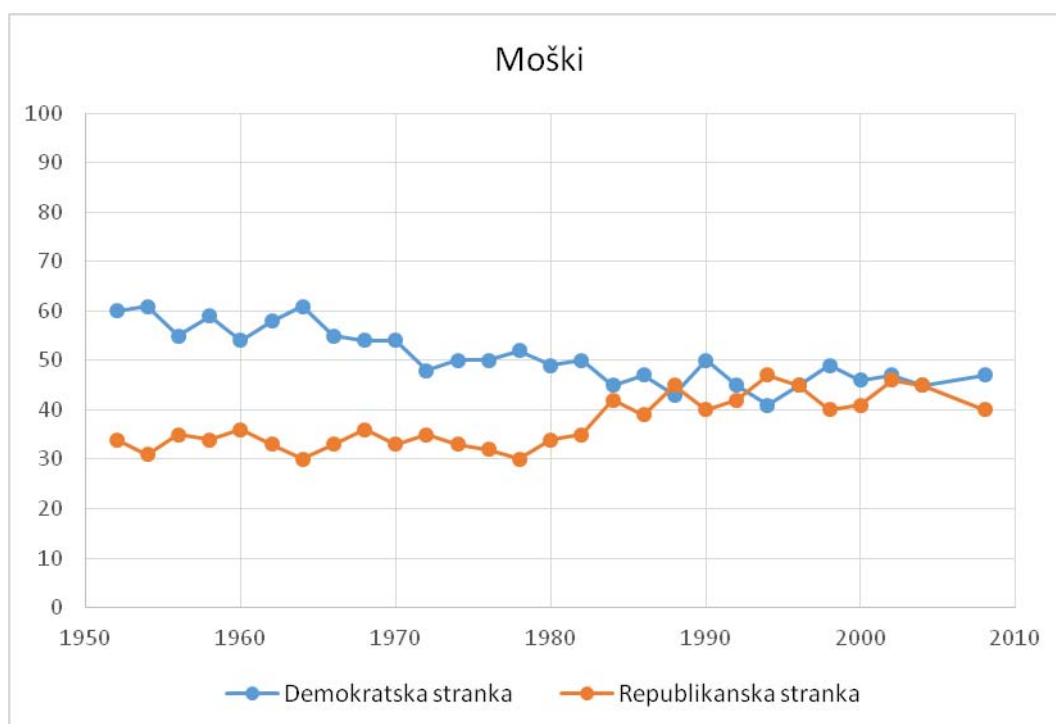
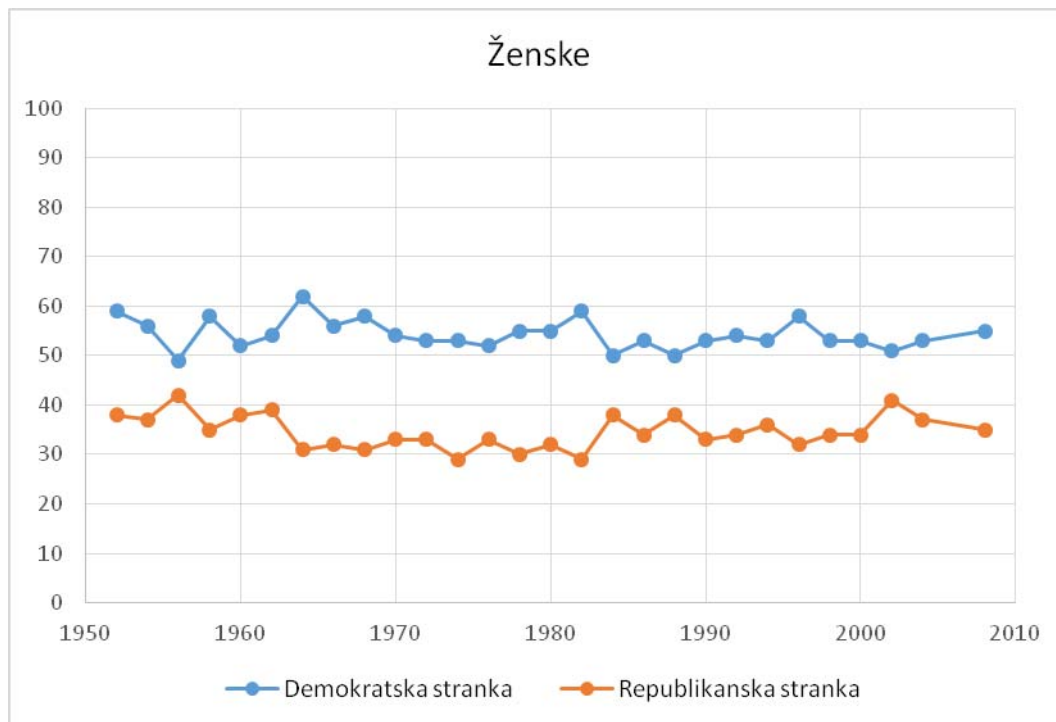
Razlika med spoloma bi se naj po mnenju Hutchings, Valentino, Philpot in White (2004, 513–516) prvič pojavila, ko sta se glavni ameriški stranki začeli razlikovati v svojih pozicijah o rasnih vprašanjih, kar se je zgodilo tik preden so se beli moški odcepili od demokratske stranke. To naj bi se zgodilo v letu 1964, kar se sklada z ugotovitvami Kaufmannove in Petrocika (1999, 867–868). Čeprav so ženske ohranile podporo demokratski stranki pa je potrebno omeniti, da je današnja demokratska stranka kvalitativno drugačna od tiste, iz petdesetih let. Takratna demokratska stranka se je ukvarjala z vprašanji delavskega razreda, današnja pa se posveča interesom rasnih manjšin. To spremembo povezujemo z odmikom belih moških od demokratske stranke, ne pa tudi belih žensk (Hutchings, Valentino, Philpot in White 2004, 516).

V petdesetih letih je bilo verjetneje, da bodo ženske podpirale republikanske kandidate. Večjo konservativnost žensk so pripisali njihovi večji vernosti. Del razlike med spoloma v petdesetih lahko pripišemo tudi daljši življenjski dobi žensk. Starejše ženske so ohranile simpatizerstvo z republikansko stranko, ki so ga pridobile v času New Deala. Poleg tega so se ženske v tem času politično manj udeleževale kot moški, na volitvah je glasovalo 10 % manj žensk kot moških. To razliko lahko pripišemo tudi zgodovinskim okoliščinam, ženske so namreč dobile volilno pravico šele leta 1920. Ženske, katerih socializacija je potekala pred letom 1920, namreč niso spremenile svojih navad ter niso postale politično aktivne. Ta trend je še posebej opazen pri ženskah na jugu ZDA ter tistih z nižjo izobrazbo. Ta starejša generacija žensk je vplivala na volilno participacijo žensk celo do sedemdesetih let (Norrander 2008, 10).

Pred letom 1960 so ženske torej namenile republikancem več glasov kot moški, leta 1964 pa se je trend obrnil v smer, kot jo poznamo danes. Razlika med spoloma je rastla v letih 1968 in 1972, skorajda izginila v letu 1976, ter se leta 1980 pojavila nekoliko obsežnejša kot v letu 1972. Od takrat dalje je rastla na okroglih 10 % leta 1992, v letu 1996 pa je dosegla je dosegla nove višave. Razlika med ženskami in moškimi, ki so glasovali za demokrate je znašala kar 14 %. To je hkrati pomenilo 40 % zvišanje razlike med spoloma od leta 1992, ter podvojitvev razkoraka, odkar so ga prvič začeli opazovati v osemdesetih letih (Kaufmann in Petrocik 1999, 865–868; glej Slika 4.1).

Leta 1952 se je z demokratsko stranko identificiralo 58 % žensk in 59 % moških. Kljub nihanjem v ženski strankarski pripadnosti v naslednjih štiridesetih letih se v splošnem njihova strankarska pripadnost ni spremenila, njihova podpora demokratski stranki pa po letu 1956 ni nikoli padla pod 50 %. Nasprotno pa se je identifikacija z demokratsko stranko od leta 1964 pri moških konstantno zmanjševala, ter od leta 1980 ni več presegala 50 %. To dokazuje, da so spremembe v strankarski pripadnosti moških povzročile razliko med spoloma na področju volitev (Kaufmann in Petrocik 1999, 866–867; glej Slika 4.1).

Slika 4.1: Strankarska pripadnost (vključno z nagibajočimi) 1952–2008

Vir: ANES (2010a) in ANES (2010b).

4.4.2 Razlika med spoloma pri različnih političnih vprašanjih

Razlike med spoloma se ne pojavijo zgolj pri številnih političnih vprašanjih, ki jih imenujemo 'ženske teme', razlike se pojavijo tudi pri vprašanjih, ki zadevajo uporabo sile (doma ali v mednarodnem okolju), pri čemer ženske bolj nasprotujejo uporabi sile. Razlika med spoloma se pri tej temi pojavi že zgodaj, med štiridesetimi in šestdesetimi leti. Drugo področje, kjer opazimo razliko med spoloma, so vprašanja, ki zadevajo problematiko sočutja. Ženske veliko bolj podpirajo vladna dejanja, ki pomagajo posameznikom v ekonomski stiski ali ki trpijo zaradi neenakosti. Razlike med spoloma so se na tem področju prvič pojavile v sedemdesetih letih (Norrander 2008, 11).

V petdesetih in šestdesetih letih se je sklepalo, da se ženske in moški ne razlikujejo v političnih preferencah ali pa so bile ženske, zaradi večje vernosti, prikazane kot bolj konservativne. Nato so v sedemdesetih in osemdesetih ugotovili številne razlike med spoloma. Nekatere izmed teh razlik so obstajale že prej, vendar niso bile raziskane (Norrander 2008, 28).

Razlike v mnenju glede uporabe sile se na primer pokažejo že zelo zgodaj. Ženske v večji meri nasprotujejo vojaški intervenciji, razlika med spoloma pa je danes enaka tisti v preteklosti, okrog 10 %. V sedemdesetih in osemdesetih so se pojavile nove razlike med spoloma pri temah povezanih s problematiko sočutja (Norrander 2008, 28). Shapiro in Mahajan (1986) sta v analizi trendov med leti 1960 in 1980 ugotovila, da so razlike med spoloma pri vprašanjih, ki zadevajo problematiko sočutja znašale v povprečju le 3 %. Norrander (2008, 16) pa ugotavlja, da se ta trend nadaljuje, le da prihaja do večjega razkoraka med ženskami in moškimi. Po njeni (Norrander 2008, 20–28) raziskavi trendov med leti 1974 ter 2004, ženske kažejo nižjo podporo za uporabo sile, doma ali na tujem; razlike med spoloma se nadaljujejo pri ekonomskih temah povezanih s problematiko sočutja. Ta razlika je bila sprva majhna, vendar je v zadnjih letih dvignila na nivo razlike glede uporabe sile.

Razlike med spoloma so v veliki meri odvisne tudi od različnih šokov za politično, ekonomsko in strukturno okolje. Tudi kadar se ti šoki ne pojavljajo in je okolje dokaj mirno, razlika med spoloma ne bo izginila. Tako so se šoki iz poznih sedemdesetih in zgodnjih

osemdesetih let prejšnjega stoletja ohranili skozi osemdeseta in devetdeseta leta (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 527).

4.4.3 Razlika med spoloma pri predsedniških volitvah

Razlika med spoloma je prevladujoča značilnost političnega okolja v ZDA. Splošnost strankarskih razlik med spoloma kaže na to, da je njihov vpliv moč čutiti tudi izven volitev. Vplivajo na problematiko, ki je del politične agende, na naravo političnih debat pa tudi na same volitve. Ker se razlika med spoloma ohranja, lahko sklepamo, da različno glasovanje žensk in moških na posameznih volitvah ni le odraz volitev, razliko med spoloma ustvarijo družbene spremembe, ekonomske priložnosti, politični akterji ter vladne prioritete. Te okoliščine imenujemo tudi politična klima, obsega pa prioritete stranke in njeno retoriko, javna mnenja in politične dogodke ter je pogosto vezana na določenega predsednika, njegovo administracijo ter stranko. V zadnjih desetletjih so se družbene spremembe dogajale dokaj hitro. Prišlo je do razpada tradicionalne strukture družine (vedno več je ženskih glav družine), hkrati pa so se pojavili ekonomski in politični pogoji, ki so povečali ekonomsko ranljivost žensk. Te spremembe so prinesle različne izkušnje za ženske in moške, ki so se odrazile v strankarski razliki med spoloma, kjer ženske nesorazmerno bolj podpirajo demokrasko stranko, moški pa republikansko stranko (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 520–527).

Razlike med spoloma glede strankarske pripadnosti in predsedniških volitev so se začele pojavljati v šestdesetih letih z odmikom moških od demokrasko stranke. Ob premiku v 21. stoletje se razlike med ženskami in moškimi v strankarskih identitetah ohranjajo, kar se odraža tudi pri predsedniških volitvah. Velikost razlike med spoloma ni konstantna. V različnih volilnih ciklih, lahko opazimo povečanje ali zmanjšanje razlike med spoloma, zaradi samih predsedniških ali aktualnih političnih vprašanj. V osemdesetih letih je razlika med spoloma v povprečju znašala 7 %, v letu 1992 je padla na 4 %, leta 1996 je dosegla vrhunec pri 11 %, v letu 2000 je padla za le 1 %, 2004 pa je padla na 7 % (glej tabelo 4.1). Razlika med spoloma se pri predsedniških volitvah od 1980 ohranja, vendar pa različne kombinacije predsedniških kandidatov ter njihove politike vplivajo na njeno velikost. Rezultati predsedniških volitev prav tako pokažejo, da tudi udeležba na volitvah variira skozi čas. Razlike med spoloma v strankarski pripadnosti in na področju volitev so stalnica ameriške politike, vendar pa so njihov obseg in razlogi odvisni od spreminjajočih se pogojev, ki jih

prinesejo vsake volitve (Norrander 2008, 25–29; Center for the American Woman and Politics 2012).

Tabela 4.1: Razlika med spoloma na predsedniških volitvah 1980–2004

	Ženske		Moški		Razlika med spoloma
	Dem	Rep	Dem	Rep	
1980	45 %	46 %	37 %	54 %	8 %
1984	44 %	56 %	37 %	63 %	6 %
1988	49 %	50 %	41 %	57 %	7 %
1992	45 %	37 %	41 %	38 %	4 %
1996	54 %	38 %	43 %	44 %	11 %
2000	54 %	43 %	42 %	53 %	10 %
2004	51 %	48 %	41 %	55 %	7 %

Vir: Center for the American Woman and Politics (2012).

4.4.4 Vpliv kampanj na razliko med spoloma

Razlika med spoloma variira od volitev do volitev, na volilne odločitve žensk in moških pa ne vplivajo le različna mišljenja oziroma politične preference, pač pa tudi strategije kampanj ter kolikšen fokus imajo le te na 'ženske teme'. Kandidati na volitvah se zato osredotočajo na določena vprašanja, da bi pritegnili volivce ter obrnili razliko med spoloma v svoj prid. Z osredotočenjem pozornosti na določena vprašanja, postanejo ta v očeh volivcev pomembnejša, s tem pa tudi pritegnejo podporo določenih demografskih skupin, saj se volivci na podlagi teh tem odločijo, koga bodo volili (Schaffner 2005, 803–805).

Zaradi vedno večje prisotnosti razlike med spoloma v ameriških volitvah, se tako demokratski kot tudi republikanski kandidati pogosto poslužujejo strategij, kako pritegniti glasove žensk,

prav tako pa tudi strategij, kako zmanjšati oziroma povečati razliko med spoloma (Manza in Brooks 1998, 1236). Kandidati na volitvah se odločijo apelirati na ženski segment elektorata iz dveh razlogov. Ženske predstavljajo večji del elektorata, v letu 2000 je glasovalo 56 % žensk ter 53 % moških. To pomeni, da je glasovalo okoli 8 milijonov žensk več kot moških. Poleg tega se ženske za kandidata dokončno odločijo šele tik pred volitvami, kar jih, za razliko od moških, naredi veliko bolj dostopne vplivu kampanj. Kljub temu pa vplivanje na velikost razlike med spoloma še ne pomeni zmage na volitvah. Da bi zmanjšali negotovost, kandidati preučijo pretekle kampanjske strategije. Če je neka strategija že uspela, obstaja večja verjetnost, da bo uspela tudi v prihodnje. Kandidati tako lahko priredijo svoje kampanje v skladu z vplivom, ki ga je imela razlika med spoloma na prejšnjih volitvah (Schaffner 2005, 804–805).

Večina teoretikov se strinja, da razliko med spoloma v veliki meri povzročijo razlike v pogledih, ki jih imajo ženske in moški glede določenih tem, še posebej tistih, ki se dotikajo politike socialnega varstva (glej Schaffner 2005, Kaufmann in Petrocik 1999; Shapiro in Mahajan 1986). Te teme so pomembnejše ženskam kot moškim, zato bodo ženske verjetneje ocenile kandidate glede na njihove pozicije glede teh tem. Ker se strankarski program demokratov bolj sklada z 'ženskimi temami', jih demokrati pogosto postavijo v ospredje svojih kampanj, medtem ko republikanski kandidati poskušajo odvrti pozornost od teh tem in jo usmeriti drugam. Kandidati pa so tudi omejeni s temami, ki v danem trenutku bolj zanimajo elektorat, zaradi česar posvečajo večjo pozornost 'ženskim temam', kadar so te višje na prioriteten lestvici (Schaffner 2005, 805–807).

Schaffner (2005, 815) ugotavlja, da bodo ženske glasovale za demokratske kandidate, kadar 'ženske teme' predstavljajo večji del diskurza v kampanji. Po drugi strani pa to ne bo vplivalo na volilne odločitve moških. Demokrati kandidati bi naj zato v vse kampanje vključevali 'ženske teme', medtem ko morajo republikanski kandidati odvrti pozornost od socialnih vprašanj. To storijo tako, da poskušajo pozornost usmeriti k vprašanju osebnosti, moralnosti in zločinov.

Razumevanje strateških odločitev v kampanji pripomore k razumevanju same razlike med spoloma. Ta namreč ne predstavlja konstantnega vpliva v ameriških volitvah, na razliko vplivajo tudi strateške odločitve kandidatov. Čeprav se mnenja žensk in moških razlikujejo pri

številnih temah, pa obstaja tudi veliko tem, kjer imajo podobne pozicije (Schaffner 2005, 815).

Tudi apeliranje na rasna vprašanja lahko vpliva na velikost razlike med spoloma. To je povezano s časovnim izvorom razlike med spoloma ter volivci, ki prispevajo k njej. Ta se je pojavila že v petdesetih letih, ko je bila moškim bližje demokratska stranka. Trend se obrne na volitvah 1964, hkrati pa letnica predstavlja trenutek, ko sta se demokratska in republikanska stranka pričeli razlikovati glede rasnih vprašanj. Prav zaradi pomena rasnih vprašanj za ameriški elektorat, je republikanska stranka na volitvah leta 2000 poskusila pritegniti ženske s kampanjo, ki je omilila njihovo pozicijo glede rasnih vprašanj (Hutchings, Valentino, Philpot in White 2004, 515–516). Glede na raziskavo Hutchings, Valentino, Philpot in White (2004, 523–526) ugotavljajo, da je volilna razlika med spoloma obsežna, kadar se kandidati zelo razlikujejo glede rasnih vprašanj, kadar pa se glede teh vprašanj strinjajo pa razlika med spoloma malo da ne izgine.

Schaffner (2005, 815) opozarja na pomen ženskega gibanja. Od osemdesetih let dalje so feministične skupine opozarjale na različno volilno vedenje, ki ga lahko opazimo pri ženskah in moških, ter tako ustvarile večji vpliv, ki ga imajo danes glasovi žensk. Feministične skupine so poudarjale, da je potrebno upoštevati interese žensk, če želijo kandidati pridobiti njihove glasove. Schaffner (2005, 815) prav tako ugotavlja, da so se kandidati odzvali na te pozive ter upoštevajo interese volivk pri oblikovanju strategije svoje kampanje. Z vključevanjem teh interesov v kampanje pa se tudi poveča verjetno, da se bodo kandidati posvetili tem temam v primeru zmage na volitvah.

5 PREDSEDNIŠKE VOLITVE 2008 IN 2012

To poglavje se bo osredotočilo na predsedniške volitve v letih 2008 in 2012. Analizirano bo družbeno-ekonomsko ozadje volitev, ugotovljeno bo, kolikšna je bila razlika med spoloma, pri volitvah 2012 pa bodo analizirani tudi kampanjski oglasi obeh kandidatov, z namenom ugotoviti, katere 'ženske teme' so se pojavljale v njih.

5.1 Predsedniške volitve 2008 (Obama vs. McCain)

5.1.1 Analiza družbeno-ekonomskega ozadja

Ko so Američani novembra 2009 šli na volišča, so bile ZDA v hudih težavah, ki jim ni bilo videti konca (Greenstone in Looney 2012). Takratni republikanski predsednik George W. Bush je bil zelo nepriljubljen, država je bila vpletena v vojno, ki je volivci niso podpirali, gospodarstvo je padalo. Vsi ti dejavniki so prinesli pričakovano zmago demokratični stranki (Campbell 2010, 225). Od leta 1933 ni bilo ameriškega predsednika, ki bi zaprisegel v tako slabi gospodarski klimi, kot je to storil Barack Obama januarja 2009. Bančni sistem se je skorajda zrušil, dva velika avtomobilska proizvajalca sta bila tik pred bankrotom, zaposlenost, nepremičninski trg ter proizvodnja so bili v prostem padu (The Economist 2012).

Predsedniške volitve v ZDA služijo kot točka, v kateri ameriški volivci ocenijo trenutne razmere v državi ter na podlagi teh ocen presodijo o podpori administraciji trenutnega predsednika. Takšno glasovanje imenujemo retrospektivno glasovanje. Volivci lahko presojujejo trenutno administracijo glede na poljubno število meril – od zunanje politike, gospodarstva, korupcije, in tako naprej, vendar pa je najpogosteje poudarek na vplivu gospodarskih ocen (Holbrook, Clouse, in Weinschenk 2012, 263). Kadar gre za tako imenovane volitve odprtega stolčka, ko Američani izbirajo popolnoma novega predsednika, retrospektivno glasovanje ne pride toliko do izraza. Mnenja volivcev o uspešnosti administracije se prenesejo popolnoma na kandidata, kadar to ni trenutni predsednik. Tako se le del krivde ali uspeha prenese na naslednjega kandidata. To, skupaj z ideološko polarizacijo

elektorata, poveča verjetnost, da bo razlika v številu glasov, ki jih prejmeta kandidata, majhna (Campbell 2010, 228).

Na splošno so teme, dogodki in osebnosti, ki prejemajo največ medijske pozornosti tudi najbolj dostopni, ali pa se jih dojema kot pomembnejše, in lahko služijo kot osnova za ocenjevanje kandidatov v predsedniških volitvah (Holbrook, Clouse, in Weinschenk 2012, 264; glej tudi Valentino, Hutchings in White 2002). Študije so pokazale, da več novic o gospodarstvu povečuje pomen gospodarskim merilom, ki jih elektorat uporabi za ocenjevanje opravljanja predsedniških nalog ter odločanju, kako glasovati na predsedniških volitvah. Glede na oceno, da so se v letu 2008 gospodarske teme v novicah pojavljale desetkrat pogosteje kot v letu 2004 ter več kot štirikrat pogosteje kot v letu 2000, lahko sklepamo o velikem vplivu gospodarskih tem na odločitve o glasovanju (Holbrook, Clouse, in Weinschenk 2012, 264).

Gospodarstvo je padlo v recesijo že decembra 2007. Finančni in nepremičninski trgi so se spopadali s padcem cen nepremičnin, višjimi osnovnimi hipotekami, bankroti številnih hipotekarnih podjetij ter državnim prevzemom hipotekarnih bank *Fannie Mae* in *Freddie Mac*. Zlom ene največjih ameriških investicijskih bank *Lehman Brothers* je sprožil paniko na finančnih trgih, kot je v Ameriki niso pomnili že od časa velike gospodarske krize (Greenstone in Looney 2012). Propad *Lehman Brothers*, zaradi prevelike izpostavljenosti propadajočim vrednostnim papirjem na podlagi drugorazrednih hipotek, je sprožil domino učinek, ki se je kazal v padcu medsebojnega zaupanja na finančnem trgu. Hkrati je prišlo tudi do zaostitve svetovne gospodarske krize (Dnevnik 2013; Žužek 2013; Holbrook, Clouse in Weinschenk 2012).⁷ V letu po začetku finančne krize je več kot 6,5 milijona Američanov izgubilo službe (Greenstone in Looney 2012). Stopnja brezposelnosti je v oktobru 2008 znašala 6,8 %, z okoli 10 milijoni brezposelnih (Kim 2012). Kmalu po stečaju investicijske banke *Lehman Brothers* je bilo potrebno rešiti še zavarovalnico AIG. Bruto domači proizvod (BDP) je padal večino leta 2008 ter prvo četrtino leta 2009, v zadnji četrtini leta 2008 pa se je

⁷ Stečaj *Lehman Brothers* vsekakor ni bil vzrok svetovne finančne krize, temveč njena posledica. Do krize je prišlo zaradi nepremičninskega mehurčka v ZDA. Banke so namreč v času nizkih obresti po letu 2000 hipotekarna posojila dajale ljudem, ki si hiš niso mogli privoščiti. Zaradi rastoče inflacije so morale centralne banke dvigniti obrestne mere in zmanjšati količino denarja na trgu, posledično pa je počil nepremičninski mehurček. Številni ljudje, ki so prej jemali posojila, jih zdaj zaradi višjih obrestnih mer niso mogli več vračati. Banke so jim zaplenile hiše in jih prodale na trgu, vendar po veliko nižji ceni, zaradi česar so imele izgubo tudi banke. Kakor tudi ostale banke se je *Lehman Brothers* zašel v težave zaradi velike izpostavljenosti vrednostnim papirjem na podlagi hipotek (Žužek 2013).

zmanjšal na letno stopnjo 9 %, kar je najslabše v zadnjih skoraj petdesetih letih (The Economist 2012; Kim 2012).

Kadar volitve potekajo v času gospodarske rasti, volivci navadno glasujejo za stranko trenutnega predsednika. Kadar pa je ameriško gospodarstvo v težavah pa trenutni predsednik in njegova stranka izgubita na volitvah (Erikson 2009, 467). V elektoratu namreč vlada konsenz, da je zdravo gospodarstvo dobro. Kar 94 % sodelujočih v anketi je leta 2008 ocenilo, da se je gospodarsko stanje v zadnjem letu poslabšalo, v okviru tega jih je 31 % menilo, da je gospodarstvo 'slabše', 63 % pa, da je gospodarstvo 'bistveno slabše'. To je posledično vplivalo na volilno odločitev o kandidatu. Tisti, ki so menili, da je gospodarstvo 'bistveno slabše', so v večji meri volili za Obamo, v primerjavi s tistimi, ki so menili, da je gospodarstvo 'slabše' (Lewis-Beck in Nadeau 2009, 479–480).

Poleg zelo slabega gospodarskega stanja z zelo nizko stopnjo rasti, se je republikanska stranka soočala tudi z visoko neprijetnostjo predsednika Busha. Predsednika je podpirala manj kot tretjina Američanov. Glede na pretekle izkušnje potrebuje predsednik za ponovno izvolitev podporo okoli 45 %, tako da Busheva nizka podpora nikakor ne bi pomagala prvaku republikanske stranke (Campbell 2010, 227). Veliko mero nezadovoljstva med ameriški volivci je sprožil tudi odziv Busheve administracije na hurikan Katrino. Osnutek poročila Predstavnškega doma kongresa, ki ga je sestavil republikanski komite, navaja, da je bil odziv nacionalni neuspeh, ki je popolnoma odpovedal v svoji obvezi, da bi zagotovil dobrobit ameriškega naroda (Lipton 2006). Od številnih polemik, s katerimi se je soočala Busheva administracija, je prav odziv na Katrino tisti, ki je najbolj odmeval med ameriški volivci. 66 % volivcev je izrazilo veliko zaskrbljenost z odzivom administracije glede hurikana Katrine. Najbolj kritični so bili demokrati, neodobranje pa je izrazilo tudi 64 % neodvisnih ter 42 % republikancev (WNBC/Marist Poll 2006). Busha je podpiralo vedno manj volivcev, glavni vzroki pa so bili odziv administracije na hurikan Katrino, vojna v Iraku, ter finančna kriza, v kateri so se znašle ZDA.⁸ Vse to je vplivalo na vedno manjšo podporo predsednika Busha med volivci, katerih podpora je v maju 2008 padla celo pod 30 % (University of Minnesota 2008). To splošno nezadovoljstvo, ki se je izrazilo v nizki podpori predsedniku in

⁸ 57 % volivcev ni odobraval dela Busheve administracije, 59 % se jih ni strinjalo z odzivom na situacijo v Iraku, 58 % se jih ni strinjalo z načinom, kako Busheva administracija skrbi za gospodarstvo. Poleg tega jih je 61 % menilo, da država 'ne gre v pravo smer' (WNBC/Marist Poll 2006).

neodobravanju republikanske administracije, se je zaradi retrospektivnega glasovanja vsaj delno preneslo na republikanskega kandidata McCaina.

Ker sta vprašanji gospodarstva in nacionalno varnosti predstavljali glavno tematiko kampanje kampanjo, so bila socialna vprašanja deležna le malo pozornosti. Kljub temu sta se kandidata razlikovala o nekaterih pomembnih vprašanjih. Najbolj jasno, so se razlikovali glede splava. Obama je podprl pravico splava, med tem ko je McCain nasprotoval splavu, razen v primerih posilstva, incesta in nevarnosti za življenje matere. Oba kandidata sta nasprotovala legalizaciji istospolnih porok, vendar je Obama podpiral civilno zvezo med istospolnimi partnerji ter posvojitvi otrok z njihove strani. McCain je nasprotoval obema možnostima (ICPSR 2008). Kandidata sta se razlikovala tudi glede programov socialnega varstva. Obama se je zavzemal za ohranitev programov socialnega varstva, ki bi bili kriti z davki, ter ureditev programa Medicare, z zagotovitvijo zdravstvenega varstva, ki bi na dolgi rok zmanjšalo cene zdravstvenih storitev. McCain se je (skupaj z Bushem) zavzemal za (delno) privatizacijo socialnega varstva (OnTheIssues 2009). Obama se je prav tako zavzemal za nacionalni program, ki bi zagotovil zdravstveno varstvo tistim, ki ga nimajo zagotovljenega preko delodajalcev ter so izvzeti iz drugih državnih programov. McCain je nasprotoval splošnemu zdravstvenemu varstvu ter se zavzemal za konkurenčnost na tem področju, ki bi naj izboljšala kvaliteto zdravstvenega zavarovanja (CNN 2008).

Izredni dogodki na finančnih trgih, še posebej zlom *Lehman Brothers*, so popolnoma spremenili potek kampanje, hkrati pa preusmerili velik del volivcev od McCaina k Obami. Za mnoge volivce, ki so dotlej še tolerirali republikansko administracijo, je bila to kaplja čez rob (Campbell 2010, 236). Dolgotrajne sile, kot so socio-demografski faktorji ter strankarska pripadnost so vsekakor vplivali na volitve leta 2008. Vendar pa so bile kratkotrajne sile, torej gospodarstvo, odločilne za zmago Obame. Obupanost nad ameriškim gospodarstvom, kot je niso pomnili že od časa velike gospodarske krize, se je izrazila v odločnem 'ne' za republikanskega kandidata McCaina, tudi zato, ker je veliko volivcev menilo, da je bila trenutna republikanska administracija kriva za padec v krizo (Lewis-Beck in Nadeau 2009, 482–483).

5.1.2 Razlika med spoloma

Po podatkih pridobljenih z anketo ANES (2008), lahko ugotovimo, da je za Obama volilo 67 % žensk ter 63 % moških (glej tabelo 5.1). Razlika med spoloma je torej znašala 4 % (glej tabelo 5.2). Če to primerjamo s podatki ugotovljenimi z drugimi anketami (Gallup 2008; Roper Center 2008), ugotovimo, da je za Obama volilo 56–57 % žensk, ter 49–50 % moških. Razlika med spoloma je torej znašala 7 % (glej tabelo 5.2). Takšno razliko med spoloma so poročali tudi mediji (glej npr. The New York Times 2008). Ženske so predstavljale 53 % elektorata, moški pa 47 % (Roper Center 2008). Barack Obama je pobral 53 % vseh glasov, John McCain 45,7 % glasov, drugi kandidati pa 1,3 % glasov (The Washington Post 2012a).

Tabela 5.1: Razlika med spoloma v izbiri kandidata na predsedniških volitvah 2008

		Izbrani predsedniški kandidat	
		Barack Obama	John McCain
Spol	Ženske	67,2 %	32,8 %
	Moški	63,2 %	36,8 %

Vir: ANES (2008).

Tabela 5.2: Poročane razlike med spoloma 2008

	Ženske		Moški		Razlika med spoloma
	Obama	McCain	Obama	McCain	
ANES	67 %	33 %	63 %	37 %	4 %
Gallup	57 %	43 %	50 %	50 %	7 %
Roper Center	56 %	43 %	49 %	48 %	7 %
The New York Times	56 %	43 %	49 %	48 %	7 %

Vir: ANES (2008), Gallup (2008), Roper Center (2008), The New York Times (2008).

Velikost vzorca anket ANES omeji možnost zaznavanja razlike med spoloma (Gillion, Ladd in Meredith 2014, 3). Vzorec za leto 2008 je tako na primer vključeval 4424 anketirancev (ANES 2008), Gallup v mesecu dni anketira 15.000 oseb (Gallup n.d.), anketa, kot so jo poročali Roper Center (2008), The New York Times (2008) ter ostali mediji pa je vključevala 18,018 volivcev. Kot ugotavljajo Gillion, Ladd in Meredith (2014, 3) imajo ankete z večjim vzorcem prednosti pri ugotavljanju razlike med spoloma, medtem ko ANES anketira manjše število volivcev, anketna vprašanja pa so bolj podrobna. Zaradi majhnega vzorca anketa ANES ni tako statistično zanesljiva, kljub manjšemu vzorcu pa ankete ANES uporablja večina člankov o razliki med spoloma (Gillion, Ladd in Meredith 2014, 9; glej tudi Wirls 1986, Manza in Brooks 1998, Kaufmann in Petrocik 1999; Norrander 1999). Manjšo razliko med spoloma pri anketi ANES tako lahko pripišemo manjšemu vzorcu.

Kljub večji konservativnosti moških ter večji pozornosti, ki jo namenjajo ekonomskim vprašanjem ter vprašanjem nacionalne varnosti, McCain ni imel prednosti pri tej demografski skupini. Obamova prednost sicer ni bila velika (le 1 %), vendar pa je tukaj moč opaziti obupanost nad stanjem ameriškega gospodarstva. Zmago Obame na volitvah 2008 lahko delno pripišemo retrospektivnemu glasovanju, saj so volivci menili, da bo izvolitev McCaina pomenila nadaljevanje politik neprijetne Bushove administracije. V skladu z ugotovitvami Box-Steffensmeierjeve, De Boefjeve in Lina (2004, 522), da v času gospodarskega padca postanejo politike bolj konservativne, lahko ugotovimo, da je Obama volivcem ponudil več pri vprašanjih socialnega varstva ter zdravstvenega zavarovanja. Glede na slabo gospodarsko situacijo ZDA v času volitev, je bilo moč sklepati, da se bodo razmere za srednji sloj poslabšale, pričakovana je bil tudi rast brezposelnosti. Zaradi večje ekonomske ranljivosti žensk ter sočustvovanja z drugimi, sta bila tudi to razloga, da so Obami namenile več glasov. Vse to je skupaj z dejstvom, da ženske predstavljajo večji del elektorata, prineslo razliko med spoloma, ki je znašala 7 %.

5.2 Predsedniške volitve 2012 (Obama vs. Romney)

5.2.1 Analiza družbeno-ekonomskega ozadja

Gospodarstvo ZDA je do 2012 počasi okrevalo, pa je prihodnost ameriškega gospodarstva izgledala veliko bolj rožnato kot v letu 2008. Čeprav so bili nekateri ekonomski kazalci v letu 2012 slabši kot v letu 2008, pa se je spremenilo predvsem to, da gospodarstvo ni tonilo dalje, temveč je počasi okrevalo. Kljub visoki stopnji brezposelnosti (7,9 % oziroma okoli 12,3 milijona brezposelnih), se je trg dela izboljšal bolj od pričakovanj. Inflacija še vedno ni bila ena izmed večjih skrbi v letu 2012, bolj zaskrbljujoče je bilo veliko povečanje državnega dolga v zadnjih štirih letih. Zaradi sprejetih številni ukrepi za izhod iz krize so ekonomski kazalci pa so v letu 2012 pokazali izboljšanje. Ameriška avtomobilska industrija je preživela, minimalna plača pa se je povečala z 5,85 \$ v letu 2008 na 7,25 \$. Zaupanje potrošnikov je bilo na najvišji točki v zadnjih petih letih, izboljšal pa se je tudi nepremičninski trg, nehale so padati tudi cene nepremičnin, tudi proizvodnja se je povečala. Splošna usmeritev gospodarstva je bila pozitivna, vendar pa je bilo potrebno storiti še veliko za popolno gospodarsko okrevanje (Kim 2012; Greenstone in Looney 2012).

Predsedniška kampanja 2012 je poteka v času globoke strankarske delitve v ZDA. Demokrati in republikanci so se močno razlikovali v mnenju o uspešnosti Baracka Obame, kakor tudi o široki paleti tem, kot so javna poraba, zdravstvo, imigracija ter poroka istospolnih partnerjev. Ta vprašanja so oblikovala kampanje predsedniških kandidatov (Abramowitz 2012, 618). Kampanjske strategije obeh kandidatov so bile zasnovane tako, da sta gospodarske razmere obrnila v svoj prid. Obama je v svoji kampanji tako opozarjal na slabo stanje gospodarstva, ki ga je podedoval ob zaprisegi, ter poudarjal, da se gospodarsko stanje izboljšuje. Mittu Romneyju tako ni ostalo veliko manevrskega prostora, njegova kampanja je tako temeljila na trditvah, da gospodarstvo ne okreva dovolj hitro (Dickinson 2014, 309–310).

Zaradi slabega stanja gospodarstva je v Romneyjevi ekipi vladalo prepričanje, da Obama ne bo dobil drugega mandata, tako kot se je to zgodilo predsednikoma Jimmyju Carterju leta 1980 in G.H.W. Bushu leta 1992. Ameriško gospodarstvo je sicer okrevalo po recesiji, vendar prepočasi, da bi zagotovilo oblikovanje delovnih mest ali družinskih dohodkov. Stališče javnosti glede gospodarstva je bilo večinoma negativno: na začetku leta 2012 je 79 odstotkov

Američanov ocenilo gospodarstvo kot "dokaj slabo" ali "zelo slabo", v oktobru pa je tako oceno podalo 68 odstotkov Američanov. Velika večina volivcev je opredelila šibko gospodarstvo kot najpomembnejši nacionalni problem in najpomembnejše volilno vprašanje. Javnost je dvomila tudi o učinkovitosti politik Obame za spopadanje z gospodarskimi izzivi. Njegov paket spodbud (*The American Recovery and Reinvestment Act* iz leta 2009) še naprej dobival mlačne odzive, glede na anketo *Pew* je oktobra 2012 samo 33 odstotkov vprašanih menilo, da je paket spodbud izboljšal gospodarstvo, 35 odstotkov jih je menilo, da se je gospodarstvo poslabšalo, 27 odstotkov pa jih je menilo, da paket ni prinesel sprememb. Tudi finančna pomoč podjetjema *Chrysler* in *General Motors* je prejela mešane kritike, čeprav sta podjetji preživeli in ponovno ustvarjali dobiček. V povprečju je v letu 2012 le 43 odstotkov Američanov je odobravalo gospodarsko upravljanje Obame, kar je le malo nad povprečjem 39 odstotkov iz leta 2011. Tudi stopnja podpore predsednika je pomemben indikator pri napovedih o podelitvi drugega mandata. Predsedniki Jimmy Carter, G.H.W. Bush in Gerald Ford so imeli nizko stopnjo podpore in niso bili izvoljeni v drugi mandat, medtem ko je bil vsak predsednik, čigar stopnja podpore je preseгла 51 odstotkov, ponovno izvoljen. Obami je sicer stopnja podpore padla na mejo 45 %, vendar pa je ob zadnjih meritvah užival 52 odstotno podporo (Jacobson 2013 1–4; tudi Decker 2012).

Romney je imel prednost pri gospodarskih vprašanjih, saj je večina volivcev menila, da bi bolje upravljal z gospodarstvom. Šibko gospodarstvo in predvsem pomanjkanje delovnih mest sta bili največji oviri za Obamo. Kljub temu pa je imel Obama prednost pri vseh drugih vprašanjih, razen glede proračunskega primanjkljaja. Obama je tako imel veliko prednost glede vprašanj davkov ter socialnih vprašanjih (vprašanja glede zdravstvenega varstva žensk, splava in zakonske zveze istospolnih partnerjev). Prednost je imel tudi pri vprašanjih povezanih z zunanjo politiko, terorizmom ter vprašanji nacionalne varnosti, čeprav ta vprašanja niso bila tako pomembna kot v letu 2008. V prid si je lahko štel tudi umiritev situacije v Afganistanu in Iraku, ter smrt Osame bin Ladna. Tudi vprašanja glede zdravstva so bila na Obamini strani, kljub razkolu javnosti glede tako imenovanega 'Obamacare' (*The Patient Protection and Affordable Care Act*), saj Romney ni nikoli ponudil alternative, ki bi prepričala javnost (Jacobson 2013 15–16; tudi Decker 2012). Glede vprašanja socialnega varstva se je v veliki meri ponovila zgodba iz leta 2008, tudi Romney se je zavzemal za privatizacijo, medtem ko ji je Obama nasprotoval. Kot ponavadi je republikanska stranka pokazala večjo mero konservativnosti, medtem ko se je demokratska bolj zavzemala za socialno šibkejše (OnTheIssues 2012).

Na podlagi zgodovinskih izkušenj, so bile gospodarske razmere glavna grožnja ponovni izvolitvi Obame. Če volivci menijo, da je gospodarstvo šibko, hkrati pa zaupajo v alternativo, ki jo ponudi nasprotnik, se lahko zgodi, da trenutni predsednik ne bo dobil drugega mandata (Decker 2012, 33). Vendar pa so volitve 2012 pokazale, da je zelo težko premagati trenutnega predsednika v času gospodarske rasti, ne glede na to kako šibka je le-ta (Dickinson 2014, 309).

5.2.2 'Ženske teme' v kampanji

Volitve 2012 so zaznamovale razprave o ženskih vprašanjih od splava in kontracepcije do enakega plačila (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 794–795). Posebej izpostavljena je bila sporne odločitve Obamove administracije o nujenju brezplačne kontracepcije v okviru zdravstvenega varstva zaposlenih, četudi gre za verske organizacije. Odločitev je sprožila polemike, republikanci v kongresu pa so skušali ustaviti državno financiranje organizacije *Planned Parenthood*. Organizacija je še posebej pomembna za revne ženske, saj poleg osnovnega zdravstvenega varstva zagotavlja tudi storitve povezane s splavom in kontracepcijo. Drugo pomembno vprašanje glede reproduktivnega zdravstva, ki se je pojavljalo na volitvah 2012 je bilo vprašanje splava, republikanski kandidati pa so zavzeli ostro stališče proti splavu (Deckman in McTague 2015, 4). Glede na anketo *USA Today/Gallup*, izvedeno v 12 ključnih državah, je 60 % žensk menilo, da so vladne politike o kontracepciji bile izredno ali zelo pomembno vprašanje, in 39 % žensk je ocenilo splav kot najbolj pomembno vprašanje za ženske v predsedniških volitvah 2012 (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 795). Ostala pomembna vprašanja, ki so se pojavljala med kampanjo so bila stališča o *Affordable Care Act*, vladna pomoč revnim, stališča o verski svobodi, ter (vsaj za ženske) vprašanje porok med istospolnimi partnerji (Deckman in McTague 2015, 6).

Ker so ženske glasovale v večjem številu kot moški na vsakih predsedniških volitvah od leta 1984 dalje, ni presenetljivo, da sta tako predsednik Barack Obama in kot tudi guverner Mitt Romney želela pritegniti glasove žensk. Poleg tega je manj verjetno, da bodo ženske v naprej odločene, koga bodo volile, zato obstaja večja verjetnost, da bodo nanje vplivale volilne kampanje. Strategije predsedniških kandidatov niso bile enake ter niso bile vedno usmerjene k istim volivkam, kljub temu pa so oglaševanje, govori in spletno komuniciranje jasno kazali na

njun trud pri pridobivanju ženske podpore. Predsedniška kandidata sta imela zelo različne strategije, kako pritegniti glasove žensk. Kampanja predsednika Obame se je osredotočala na vprašanja, kot so enako plačilo, dostop do kontracepcije in reproduktivne pravice ter ga uspešno prikazala kot osebo, ki lahko zastopa interese žensk kot skupine. Hkrati je kampanja napadla Romneyja, tudi zaradi pomanjkanja podpore enakemu plačilu ter obljube o prenehanju financiranja organizacije *Planned Parenthood*, pa tudi zaradi republikanskih stališč o kontracepciji in splavu. Po drugi strani pa se je Romneyjeva kampanja bolj osredotočala na gospodarstvo kot na 'ženska vprašanja'. Romney je poskušal ženske prepričati, da je stanje gospodarstva 'žensko vprašanje' ter da Obama ne skrbi za ženske, ker ni prišlo do izboljšanja gospodarstva. Obamova prednost je bila v tem, da je izpostavljala vprašanja, ki so ženskam pomembnejša (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 794–804). Ostro nasprotovanje republikanske stranke politikiki o brezplačni kontracepciji, financiranju organizacije *Planned Parenthood* in možnosti splava, tudi če gre za primer posilstva, je močno povečalo število žensk, ki so volile za Obamo (Deckman in McTague 2015, 5; Winfrey, Warner in Banwart 2014, 795).

Deckman in McTague (2015, 3) v svoji raziskavi ugotavljata pomen stališč glede splava in zakona o kontracepciji na odločitve o glasovanju za predsedniškega kandidata. Ugotovila sta, da je bila podpora politike o kontracepciji, kot jo je pripravila Obamova administracija, bistveno povezana z glasovanjem za Obamo tako med ženskami kot moškimi, čeprav je bil učinek močnejši pri ženskah. Ženske in moški, ki so močno podpirali kontracepcijsko politiko so glasovali za Obamo, vendar je bila tema pomembnejša za ženske. Vprašanje brezplačne kontracepcije je bilo enako pomembno kot vprašanje zakona *Affordable Care Act* (Deckman in McTague 2015, 18). Kljub temu, da je vprašanje splava je igralo večjo vlogo na volitvah 2012 kot v prejšnjih volitvah, pa stališče o splavu ni pomemben indikator po volilni odločitvi. (Deckman in McTague 2015, 6–9).

Glede na to, da je bila politika o kontracepciji sprejeta kot del širše reforme zdravstvenega varstva, so jo volivci dojemali kot vprašanje socialnega varstva, ki si prizadeva zagotoviti enakost pri dostopu do zdravstvenega varstva za ženske. Takšna konceptualizacija pa je bila tudi veliko manj sporna kot na primer vprašanje splava. Vprašanje o brezplačni kontracepciji tako ni bilo dojet kot tipična 'ženska tema', ki bi se dotikala reproduktivnih pravic, temveč kot vprašanje, ki govori o odnosu do področja socialnega varstva, zdravstva, ekonomske blaginje žensk ter o ideoloških prepričanjih o vlogi vlade (Deckman in McTague 2015, 6–19).

Oglaševanje je bilo bistveno v kampanjah obeh kandidatov, s skoraj 900.000.000 porabljenih dolarjev za politično oglaševanje ter več kot milijonom predvajanih oglasov (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 797). Demokratska stranka je predvajala 215 različnih oglasov (od tega jih je 142 pripravila Obamova kampanjska ekipa), republikanska stranka pa 259 različnih oglasov (od tega jih je le 93 pripravila Romneyjeva kampanjska ekipa) (Wilner 2012). V letu 2012 je več kot polovica vseh sredstev za kampanje obeh kandidatov bila porabljena za oglaševanje. Takšen poudarek na oglaševanju se pojavlja zaradi prepričanja, da lahko oglaševanje prepriča še neodločene volivce, ter tako poveča podporo kandidatu. To prepričanje podpira veliko akademskih raziskav (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 797; glej tudi Hutchings, Valentino, Philpot in White 2004).

Zaradi zelo obsežnega oglaševanja v kampanjah sem za vsakega kandidata naključno izbrala 100 televizijskih oglasov.⁹ Sledil je pregled oglasov, z namenom ugotoviti, katere teme se pojavljajo v kampanjski oglasih. 'Ženske teme', na katere sem se osredotočila, so bile: zdravstvo (programi Medicaid, Medicare, t.i. Obamacare), zdravje žensk (vključno z dostopom do kontracepcije), splav, izobraževanje, enakost plač oziroma priložnosti, pravice LGBT, manjšine (pozivi in pravice) ter pozivi ženskam. Število oglasov, v katerih se pojavljajo navedene teme je predstavljeno v tabeli 5.3.

⁹ Kriteriji za izbiro oglasa: oglas se je pojavil na televiziji ter je bil naročen s strani predsedniškega kandidata ali njegove stranke. Oglasi dostopni prek Barack Obama YouTube in Mitt Romney YouTube.

Tabela 5.3: 'Ženske teme' v kampanji 2012

	Obama (oglasov od 100)	Romney (oglasov od 100)
Zdravstvo (Medicaid, Medicare, Obamacare)	18	13
Zdravje žensk (vključno s kontracepcijo)	10	1
Splav	6	1
Enakost plač oz. priložnosti	8	1
Pozivi žensk	15	6
Izobraževanje	20	2
Pravice LGBT	3	0
Manjšine	12	14

Vir: Barack Obama YouTube, Mitt Romney YouTube.

Kljub precejšnjemu fokusu obeh kampanj na zdravstvo je bila bistvena razlika v tonu. Romneyjevi oglasi so predvsem kritizirali Obamo in njegov Obamacare, medtem ko je Obama poudarjal dostop do zdravstva za vse državljane. Ker bi ženske naj bile bolj sočutne, lahko sklepamo, da je Obamova taktika pritegnila več žensk. Fokus kampanj na izobraževanje je bil popolnoma različen. Obama je objavil 20 oglasov o izobraževanju, Romney pa le 2, ki sta bila izrazito negativna.

Zaradi sočutja žensk sem se osredotočila tudi na teme, ki so se dotikale drugih zapostavljenih skupin, torej manjšin. V mojem naključnem vzorcu se je pri Obami pojavilo 12 oglasov, ki so želeli pritegniti manjšine, pri Romneyju pa 14 oglasov. Le Romneyjevi oglasi v vzorcu so bili v španščini. To je v nasprotju z ugotovitvami Wilnerjeve (2012). Izmed vseh oglasov je Obamova kampanja vključevala 38 različnih oglasov v španščini, ki so bili namenjeni latino skupnosti, Romneyjeva pa 18 oglasov v španščini. Veliko njegovih španskih oglasov je bilo le sinhroniziranih iz angleščine, medtem ko je Obama pripravil oglase posebej za latino skupnost (Wilner 2012). Kar se tiče pravic LGBT skupnosti je vzorec vseboval 3 oglase s to temo, ki jih je objavil Obama, medtem ko Romney ni objavil nobenega.

Kar se tiče tem, ki se tičejo specifično žensk, pa lahko opazimo zelo očitno razliko med Obamo in Romneyjem. V okviru Obamove kampanje se je pojavilo 10 oglasov s fokusom na zdravje žensk, medtem ko se je v Romneyjevi kampanji pojavil le eden. Prav tako sem pri Obami zasledila 6 oglasov s fokusom na splav, pri Romneyju le enega. Wilnerjeva (2012) navaja, da je Obamova kampanja vključevala 9 različnih oglasov s fokusom na splav, Romneyjeva pa le enega. Tudi oglasov, ki so izrecno pozivali ženske (in jih poskušali pritegniti) je imel Romney bistveno manj. Bilo jih je le 6 v primerjavi z Obamovimi 15. Obama je več časa posvetil tudi vprašanju enakosti plač oziroma priložnosti. Temi je namenil 8 oglasov, Romney le enega.

5.2.3 Razlika med spoloma

Glede na podatke pridobljene z anketo ANES (2012), sem ugotovila, da je za Obamo volilo 62 % žensk, ter 56 % moških (glej tabelo 5.4). Razlika med spoloma je torej znašala 6 % (glej tabelo 5.5). Tudi Abramson, Aldrich, Gomez in Rohde (2015, 131) ugotavljajo, da ANES-ova anketa 2012 pokaže majhno razliko med spoloma, v primerjavi z drugimi viri. Ugotavljajo celo, da se pri belih moških in ženskah razlika med spoloma obrne, 3 % več moških kot žensk bi naj glasovalo za Obamo.

Tabela 5.4: Razlika med spoloma v izbiri kandidata na predsedniških volitvah 2012

		Izbrani predsedniški kandidat	
		Barack Obama	Mitt Romney
Spol	Ženske	62,4 %	37,6 %
	Moški	56,4 %	43,6 %

Vir: ANES (2012).

Če primerjamo rezultate ANES z drugimi viri ugotovimo, da je za Obamo volilo med 55 % in 58 % žensk, ter 45 % in 49 % moških. Razlika med spoloma je torej znašala 10 % (glej tabelo 5.5). Takšno razliko med spoloma, ugotovljeno z več različnimi anketami (Gallup 2012; Roper Center 2012) pa je poročalo tudi več medijev (glej npr. The Washington Post 2012b). Razlika med spoloma se je torej od leta 2008 povečala za 3 %. Ženske so predstavljale 53 %

elektorata, moški pa 47 % (Roper Center 2012). Barack Obama je pobral 50,6 % vseh glasov, Mitt Romney 47,8 % glasov, drugi kandidati pa 1,6 % glasov (The Washington Post 2012a).

Tabela 5.5: Poročane razlike med spoloma 2012

	Ženske		Moški		Razlika med spoloma
	Obama	Romney	Obama	Romney	
ANES	62 %	38 %	56 %	44 %	6 %
Gallup	57 %	43 %	47 %	53 %	10 %
Roper Center	55 %	44 %	45 %	52 %	10 %
The Washington Post	55 %	44 %	45 %	52 %	10 %

Vir: ANES (2012), Gallup (2012), Roper Center (2012), The Washington Post (2012b).

Vzorec ANES (2012) je vključeval 5914 anketirancev, Gallupov vzorec vključuje 15.000 oseb (Gallup n.d.), anketa, kot so jo poročali Roper Center (2012), The Washington Post (2012b) ter ostali mediji pa je vključevala 26.872 volivcev. Tudi pri volitvah 2012 je moč opaziti razliko, ki jo prinese manjši vzorec ANES ankete.

Ugotovimo lahko, da je Obama več pozornosti posvečal 'ženskim temam', medtem ko je Romney poskušal ekonomske teme prikazati kot 'ženske teme', pri čemer se je posebej osredotočal na potencialni vpliv nacionalnega dolga (glej Wilner 2012). Obama se je torej bolj posvečal temam, ki zadevajo politike socialnega varstva, pri katerih pogosteje prihaja do razlik med spoloma (glej Schaffner 2005; Kaufmann in Petrocik 1999; Shapiro in Mahajan 1986), hkrati pa se je posvetil temam, ki se tičejo specifično žensk. V skladu s Schaffnerjevo teorijo (2005), lahko opazimo, da je več žensk glasovalo za Obama (55–62 %), kar lahko pripišemo tudi njegovi kampanji. Nasprotno je Romney poskušal pozornost odvrniti od socialnih vprašanj in drugih 'ženskih tem', ter se osredotočil bolj na ameriške ekonomske težave. Slabo stanje gospodarstva je prikazal kot temo, ki neposredno zadeva ženske, njihove otroke in prihodnost.

Obamova prednost je bila v tem, da je izpostavljajal vprašanja, ki so ženskam pomembnejša (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 804). Zelo pomembno vprašanje na volitvah je namreč

bilo vprašanje brezplačne kontracepcije. Zdi se, da je bila brezplačna kontracepcija v okviru zdravstvenega varstva zaposlenih, odločilni dejavnik za mnoge volivce, zlasti ženske. Vprašanje kontracepcije je bilo prikazano kot vprašanje socialnega varstva, takšna konceptualizacija vprašanja pa naj bi zaradi večje podpore žensk politikom socialnega varstva prinesla zmago demokratski stranki. Čeprav ne moremo natančno ugotoviti, do katere stopnje je to vprašanje povečalo razliko med spoloma v letu 2012, pa lahko sklepamo, da je vsaj delno prispevalo k povečanju, saj se vprašanje ni pojavilo na volitvah 2008. Volilna razlika med spoloma je torej v veliki meri odvisna od razlike v stališčih glede vloge države pri zagotavljanju koristi socialnega varstva in enakih možnosti za ženske (glej Deckman in McTague 2015, 3–19). Drugo pomembno 'žensko vprašanje' je bilo vprašanje splava. Demokratska stranka je prikazala retoriko republikanske stranke ter njihovo stališče o splavu kot sovražne pravicam žensk (Deckman in McTague 2015, 9). To je v povezavi z majhno pozornostjo, ki jo je Romney posvečal drugim 'ženskimi vprašanjem', dajalo vtis, da ga pravice žensk ter njim pomembna vprašanja ne zanimajo. Takšen vtis dajejo tudi predvajani televizijski oglasi. Z izjemo zdravstva in manjšin Romney ni posvetil veliko pozornosti temam, ki so ženskam blizu. Tem, ki se tičejo specifično ženskega zdravja (kontracepcija, splav) se je dotaknil le dvakrat, hkrati pa je bilo v istem oglasu povedano, da tema ni tako pomembna kot slabo stanje gospodarstva. V bistvu gre tukaj za lep primer preusmerjanja pozornosti k temi, v kateri je bil Romney močnejši (glej Schaffner 2005).

Večje posvečanje pozornosti ženskimi vprašanjem, umestitev vprašanja kontracepcije v temo socialne politike, dosežki Obamove administracije na področju nacionalne varnosti ter (počasno) izboljšanje gospodarskega stanja so pripomogli k izidu volitev. Barack Obama je na koncu ob zmagi pobral tudi 56 % ženskih glasov ter največjo razliko med spoloma v več kot 60 letih (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 795). Razlika med spoloma se je tako povečala s 7 % leta 2008 na 10 % v letu 2012.

6 ZAKLJUČEK

Odkritje razlike med spoloma v ameriški politiki je tesno povezano z ženskim gibanjem in zakonom ERA, kar naj bi povzročilo volilno razliko leta 1980. Razlika med spoloma je bila sprva pojasnjena s spreminjajočim vedenjem žensk, feminizem pa naj bi bil tisti, ki je spremenil njihovo vedenje. Šlo je torej za odmik od standardnega, to je moškega, vedenja. Hierarhija spolov je bila še kako prisotna tudi v strokovni literaturi, saj se je ženske smatralo kot deviantne. Prav tako so bile 'ženske' vrednote videne kot manjvredne in podrejene moškim. Čeprav je stroka kasneje ugotovila, da je prišlo do sprememb v vedenju moških pa je še danes moč opaziti večje število člankov, ki poudarjajo različnost žensk od moškega standarda. Takšno mišljenje je težko spremeniti, saj je spol družbeno konstruiran ter vpet v razmerja moči, ki jih sprejmemo v procesu socializacije. Prav ta razlika med ženskim in moškim pa vodi do razlik na političnem področju pa naj leži vzrok za njen pojav v bioloških razlikah med spoloma, različni socializaciji, družbeno-ekonomskih razlikah ali feministični zavesti. Razlike med spoloma se v strankarski pripadnosti, politični participaciji in volilnih odločitvah pojavljajo zaradi kompleksnih in medsebojno povezanih dejavnikov. Obstaja veliko teorij, zakaj se razlika med spoloma pojavlja, vendar pa točnega vzroka stroka še ni odkrila.

Ob vsakih predsedniških volitvah, ko je moč opaziti razliko v podpori, ki jo ameriški volivci namenjajo predsedniškimi kandidatom, mediji pogosto pritegnejo pozornost k tem razlikam. Kandidati seveda poskušajo pritegniti čim več glasov, ki bi jim zagotovili mesto v Beli hiši. Za to uporabljajo različne strategije, ki se jih poslužujejo v svojih kampanjah, svoja sporočila priredijo na način, ki bi pritegnil volivce. Zaradi večjega deleža žensk v elektoratu je pomembno, da predsedniški kandidati poskušajo pritegniti čim večje število žensk, ter razliko med spoloma obrniti v svoj prid. To se je seveda zgodilo tudi na predsedniških volitvah 2008 in 2012.

Medtem ko je večina žensk na volitvah glasovala za Baracka Obama (56 % žensk na volitvah 2008 ter 55 % žensk na volitvah 2012), je pri moških prišlo do majhne razlike v obeh letih. Moški so v letu 2012 namenili večino glasov Mittu Romneyju (52 %), leta 2008 pa so se razdelili približno na polovico. Rezultat leta 2008 lahko pripišemo velikemu nezadovoljstvu s prejšnjo republikansko administracijo, kar je volivce v veliki meri odvrnilo od Johna

McCaina. Višjo podporo Romneyju leta 2012 lahko pripišemo še vedno slabemu gospodarskemu stanju ter tradicionalnemu večjemu zanimanju moških za ekonomske teme, hkrati pa tudi njihovi večji konservativnosti, še posebej v času, ko gre gospodarstvu slabše. Svojo prvo hipotezo o volilnem vedenju žensk in moških lahko le delno potrdim, saj je imel Obama leta 2008 rahlo prednost tudi pri moških volivcih. Ženske so glasovale pretežno za Obamo, moški pa so le leta 2012 pretežno namenili glas republikanskemu kandidatu.

Pregled kampanjskih oglasov, ki so bili predvajani na televiziji, je potrdil mojo drugo hipotezo. Obama je posvečal bistveno več pozornosti 'ženskim vprašanjem', medtem ko je se je Romney v večji meri posvetil le vprašanju zdravstva ter manjšinam. Kljub veliki aktualnosti vprašanja kontracepcije Romney temu vprašanju ni namenil veliko pozornosti ter se je bolj osredotočal na ekonomska vprašanja ter nacionalno varnost. Podobno je bilo opaziti pri drugih vprašanjih, vse to pa se lepo sklada tudi z ugotovitvami Schaffnerja (2005). Po njegovem, posvečanje pozornosti 'ženskim vprašanjem' moških ne bo odvrnilo od kandidata, kar lahko opazimo tudi pri vprašanju kontracepcije. Vprašanje je bilo velikega pomena tudi za moške (glej Deckman in McTague 2015), zato lahko sklepamo, da je Obamova kampanjska strategija pridobila tudi glasove moških.

Čeprav se ameriško gospodarstvo do volitev leta 2012 še ni popolnoma izvleklo iz težav, pa je bilo moč opaziti trend v pozitivni smeri. Brezposelnost je sicer ostajala na visoki stopnji, vendar se je trg dela izboljšal, Obami je uspelo rešiti avtomobilsko industrijo, izboljšal se je tudi nepremičninski trg. Obama je k svojim uspehom lahko prištel tudi izboljšanje nacionalne varnosti, z umiritvijo situacije v Afganistanu in Iraku ter smrtjo Osame bin Ladna. Kot je ugotavljal tudi Dickinson (2014, 309) so volitve 2012 pokazale, kako težko je premagati trenutnega predsednika v času gospodarske rasti, četudi je le-ta šibka. V času ekonomske rasti ter bolj liberalne politične klime, bi naj volivci namenili več glasov demokratskim kandidatom (glej Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004), kar se je izkazalo tudi v Obamovem primeru na volitvah 2012. Tretjo hipotezo torej lahko potrdim, saj je Obama prejel večje število glasov kot Romney. V primeru, da bi primerjali rezultate iz let 2008 in 2012, pa bi morala hipotezo ovreči, saj je Obama na volitvah 2012 izgubil glasove v primerjavi z volitvami 2008. Ta rezultat lahko pripišemo veliki neprijetnosti predsednika Busha, ki je pripomogla k visokemu številu glasov leta 2008, ter počasnemu okrevanju gospodarstva, ki je mnoge volivce odvrnilo od Obame.

Ženske so v šestdesetih letih namenjale več glasov republikancem kot moški, v osemdesetih pa se trend obrne. Opazimo lahko, da se strankarska pripadnost žensk ohranja, pri moških pa opazimo prehod od demokratske k republikanski stranki (glej sliko 4.1). Trend se nadaljuje do volitev 2008, ko tudi moški namenijo več glasov republikanskemu predsedniku, hkrati pa je moč zabeležiti nižjo pripadnost republikanski stranki. Volilna razlika med spoloma niha skozi leta, kar pripisujemo različnim kombinacijam kandidatov ter spreminjajoči družbeno-ekonomski situaciji. S povprečja 7 % v osemdesetih letih razlika pade na 4 % v letu 1992, nato doseže vrhunec pri 11 % v letu 1996, večji padeč se zgodi leta 2004, ko znaša razlika 7 %. Ugotovili smo, da je razlika med spoloma na volitvah 2008 znašala 7 %, v letu 2012 pa je ponovno narasla na 10 %. Razlika med spoloma na predsedniških volitvah se torej ohranja (ali celo raste), skupaj z vedno večjo polarizacijo ameriške politike pa lahko sklepamo, da se bo pojavljala tudi v prihodnje. Razlika med spoloma torej ostaja del ameriškega političnega okolja, kar potrjuje četrto hipotezo.

Čeprav ni moč najti jasnega vzroka, zakaj se je razlika med spoloma pojavila, lahko kaj hitro ugotovimo, da je le-ta stalnica ameriške politike. Razlika med spoloma je produkt interakcije družbenih pogojev in politike (Box-Steffensmeier, De Boef in Lin 2004, 527). Njena velikost je odvisna od razmer v gospodarstvu, politiki in družbi. Velikost razlike, ki jo opazimo na predsedniških volitvah je v veliki meri odvisna od vedno večje polarizacije strank pa tudi od kampanjskih sporočil. Kadar le-ta poudarjajo spol ter odražajo prepričanja žensk o vlogi spolov, so lahko učinkovit način za prepričevanje volivk ter zagotavljanje potrebnega števila glasov za zmago (Winfrey, Warner in Banwart 2014, 806). Glede na vedno večje zanimanje žensk za svoje pravice ter na neenakost spolov, ki jo je še vedno moč opaziti v družbi, lahko pričakujemo, da bo razlika med spoloma tudi vnaprej ostala značilnost ameriškega političnega okolja.

7 LITERATURA

Abramowitz, Alan. 2012. Forecasting in a Polarized Era: The Time for Change Model and the 2012 Presidential Election. *PS: Political Science and Politics* 45 (4): 618–619.

Abramson, Paul R., John H. Aldrich, Brad T. Gomez in David W. Rohde. 2015. *Change and Continuity in the 2012 and 2014 Elections*. CQ Press: Washington.

Barack Obama YouTube. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/user/BarackObamadotcom> (1. junij 2015).

Box-Steffensmeier, Janet M., Suzanna De Boef in Tse-min Lin. 2004. The Dynamics of the Partisan Gender Gap. *The American Political Science Review* 98 (3): 515–528.

Burden, Barry C. 2008. The Social Roots of the Partisan Gender Gap. *The Public Opinion Quarterly* 72 (1): 55–75.

Campbell, James E. 2010. The Exceptional Election of 2008: Performance, Values, and Crisis. *Presidential Studies Quarterly* 40 (2): 225–246.

Center for the American Woman and Politics. 2012. *The Gender Gap: Voting Choices in Presidential Elections*. Dostopno prek: http://www.cawp.rutgers.edu/fast_facts/voters/documents/GGPresVote.pdf (4. junij 2015).

CNN. 2008. *Election Center 2008: Issues – Health Care*. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/ELECTION/2008/issues/issues.healthcare.html> (11. junij 2015).

Conover, Pamela Johnston. 1988. Feminists and the Gender Gap. *The Journal of Politics* 50 (4): 985–1010.

Cook, Elizabeth Adell in Clyde Wilcox. 1991. Feminism and the Gender Gap--A Second Look. *The Journal of Politics* 53 (4): 1111–1122.

Decker, Jon. 2012. Obama and Romney: The Path to the Presidency. *Policy Review* 174: 21–33.

Deckman, Melissa in John McTague. 2015. Did the “War on Women” Work? Women, Men, and the Birth Control Mandate in the 2012 Presidential Election. *American Politics Research* 43 (1): 3–26.

Dickinson, Matthew J. 2014. The 2012 Presidential Election: Taking the “Fun” Out of Fundamentals? *PS: Political Science and Politics* 47 (2): 309–312.

Dnevnik. 2013. Mineva pet let od propada banke Lehman Brothers in začetka velike krize, 15. september. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042605949/posel/novice/mineva-pet-let-od-propada-banke-lehman-brothers-in-zacetka-velike-krize> (1. junij 2015).

Erikson, Robert S. 2009. The American Voter and the Economy, 2008. *PS: Political Science and Politics* 42 (3): 467–471.

Ferrín, Mónica Pereira, Marta Fraile in Martiño Rubal. 2015. Young and Gapped? Political Knowledge of Girls and Boys in Europe. *Political Research Quarterly* 68 (1): 63–76.

Gallup. 2008. *Election Polls – Vote by Groups, 2008*. Dostopno prek: <http://www.gallup.com/poll/112132/election-polls-vote-groups-2008.aspx> (5. junij 2015).

--- 2012. *Election Polls – Presidential Vote by Groups*. Dostopno prek: <http://www.gallup.com/poll/139880/election-polls-presidential-vote-groups.aspx> (5. junij 2015).

--- n.d. *Methodology: How Does the Gallup U.S. Daily Work?* Dostopno prek: <http://www.gallup.com/174146/gallup-daily-methodology.aspx> (11. junij 2015).

Gillion, Daniel Q., Jonathan M. Ladd in Marc Meredith. 2014. *Education, Party Polarization and the Origins of the Partisan Gender Gap*. Dostopno prek: <http://www.sas.upenn.edu/~marcmere/workingpapers/GenderGap.pdf> (11. junij 2015).

Greenstone, Michael in Adam Looney. 2012. *How Does Our Economic Future Compare with That of 2008? A Glimpse at America's Road to Recovery*. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/blogs/jobs/posts/2012/11/02-economy-jobs-greenstone-looney> (1. junij 2015).

Haraway, Donna J. 1991. A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century. V: *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, Donna J. Haraway, 149–181. New York: Routledge.

Hatemi, Peter K., Sarah E. Medland in Lindon J. Eaves. 2009. Do Genes Contribute to the "Gender Gap"? *The Journal of Politics* 71 (1): 262–276.

Hayes, Bernadette C., Ian McAllister in Donley T. Studlar. 2000. Gender, Postmaterialism, and Feminism in Comparative Perspective. *International Political Science Review / Revue internationale de science politique* 21 (4): 425–439.

Holbrook, Thomas M., Clayton Clouse in Aaron C. Weinschenk. 2012. Bringing the President Back In: The Collapse of Lehman Brothers and the Evolution of Retrospective Voting in the 2008 Presidential Election. *Political Research Quarterly* 65 (2): 263–274.

Howell, Susan E. in Christine L. Day. 2000. Complexities of the Gender Gap. *The Journal of Politics* 62 (3): 858–874.

Hutchings, Vincent L., Nicholas A. Valentino, Tasha S. Philpot in Ismail K. White. 2004. The Compassion Strategy: Race and the Gender Gap in Campaign 2000. *The Public Opinion Quarterly* 68 (4): 512–541.

ICPSR. 2008. *Campaign Issues and Candidate Positions*. Dostopno prek: <http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/instructors/setup2008/campaign-issues.jsp> (11. junij 2015).

Iversen, Torben in Frances Rosenbluth. 2006. The Political Economy of Gender: Explaining Cross-National Variation in the Gender Division of Labor and the Gender Voting Gap. *American Journal of Political Science* 50 (1): 1–19.

Jacobson, Gary C. 2013. How the Economy and Partisanship Shaped the 2012 Presidential and Congressional Elections. *Political Science Quarterly* 128 (1): 1–38.

Kaufmann, Karen M. in John R. Petrocik. 1999. The Changing Politics of American Men: Understanding the Sources of the Gender Gap. *American Journal of Political Science* 43 (3): 864–887.

Kim, Susanna. 2012. 2012 vs. 2008 Economy. *ABC News*, 5. november. Dostopno prek: <http://abcnews.go.com/Politics/OTUS/2012-presidential-election-back-economy-years-ago/story?id=17627413> (1. junij 2015).

Lewis-Beck, Michael S. in Richard Nadeau. 2009. Obama and the Economy in 2008. *PS: Political Science and Politics* 42 (3): 479–483.

Lipton, Eric. 2006. First report on Katrina assails Bush's response. *The New York Times*, 13. februar. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2006/02/13/world/americas/13iht-katrina.html> (1. junij 2015).

Lizotte, Mary-Kate in Andrew H. Sidman. 2009. Explaining the Gender Gap in Political Knowledge. *Politics & Gender* 5 (2): 127–151.

Mansbridge, Jane J.. 1985. Myth and Reality: The ERA and the Gender Gap in the 1980 Election. *The Public Opinion Quarterly* 49 (2): 164–178.

Manza, Jeff in Clem Brooks. 1998. The Gender Gap in U.S. Presidential Elections: When? Why? Implications? *American Journal of Sociology* 103 (5): 1235–1266.

McAfee, Noëlle. 2014. Feminist Political Philosophy. V: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ur. Edward N. Zalta. Dostopno prek: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2014/entries/feminism-political/> (9. junij 2015).

Mertus, Julie. 2006. Liberal Feminism: Local Narratives in a Gendered Context. V: *Making sense of international relations theory*, ur. Jennifer Sterling-Folker, 252–267. London: Lynne Rienner Publishers.

Mitt Romney YouTube. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/user/mittromney> (1. junij 2015).

Mondak, Jeffery J. in Mary R. Anderson. 2004. The Knowledge Gap: A Reexamination of Gender-Based Differences in Political Knowledge. *The Journal of Politics* 66 (2): 492–512.

Norrander, Barbara. 1997. The Independence Gap and the Gender Gap. *The Public Opinion Quarterly* 61 (3): 464–476.

--- 1999. The Evolution of the Gender Gap. *The Public Opinion Quarterly* 63 (4): 566–576.

--- 2008. The History of the Gender Gaps. V: *Voting the Gender Gap*, ur. Lois Duke Whitaker, 9–32. Urbana: University of Illinois Press.

OnTheIssues. 2009. *Barack Obama on Social Security*. Dostopno prek: http://www.ontheissues.org/economic/barack_obama_social_security.htm (11. junij 2015).

--- 2012. *Romney vs. Obama On The Issues: Side-by-side stances on the issues*. Dostopno prek: http://www.ontheissues.org/OTI_Obama_Romney.htm (11. junij 2015).

Ridgeway, Cecilia L. in Shelley J. Correll. 2004. Unpacking the Gender System: A Theoretical Perspective on Gender Beliefs and Social Relations. *Gender and Society* 18 (4): 510–531.

Roper Center. 2008. *U.S. Elections - How Groups Voted in 2008*. Dostopno prek: http://www.ropercenter.uconn.edu/elections/how_groups_voted/voted_08.html (1. junij 2015).

--- 2012. *U.S. Elections - How Groups Voted in 2012*. Dostopno prek: http://www.ropercenter.uconn.edu/elections/how_groups_voted/voted_12.html (1. junij 2015).

Schaffner, Brian F. 2005. Priming Gender: Campaigning on Women's Issues in U.S. Senate Elections. *American Journal of Political Science* 49 (4): 803–817.

Schlesinger, Mark in Caroline Heldman. 2001. Gender Gap or Gender Gaps? New Perspectives on Support for Government Action and Policies. *The Journal of Politics* 63 (1): 59–92.

Shapiro, Robert Y. in Harpreet Mahajan. 1986. Gender Differences in Policy Preferences: A Summary of Trends from the 1960s to the 1980s. *Public Opinion Quarterly* 50 (1): 42–61.

Šribar, Renata in Valerija Vendramin. 2009. Neformalne norme in konstrukcije spolov v šoli in medijih. V: *Brez spopada: kultur, spolov, generacij*, ur. Veronika Tašner, 117–128. Ljubljana, Pedagoška fakulteta.

Stankovič, Peter. 2002. Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod. V: *Cooltura: uvod v kulturne študije*, ur. Aleš Debeljak, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 51–52. Ljubljana, Študentska založba.

Švab, Alenka. 2002. »Divided We Stand« – teme in dileme študij spolov. V: *Cooltura: uvod v kulturne študije*, ur. Aleš Debeljak, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 207–210. Ljubljana, Študentska založba.

The American National Election Studies (ANES). 2008. *The ANES 2008 Time Series Study*. Datoteka podatkov. Stanford University in University of Michigan. Dostopno prek: <http://www.electionstudies.org/studypages/2008prepost/2008prepost.htm> (1. junij 2015).

--- 2010a. *Party Identification 3-Point Scale (revised in 2008) 1952-2008: 'Democrat (incl leaners)'*. Stanford University in University of Michigan. Dostopno prek: http://www.electionstudies.org/nesguide/2ndtable/t2a_2_1.htm (1. junij 2015).

--- 2010b. *Party Identification 3-Point Scale (revised in 2008) 1952-2008: 'Republican (incl leaners)'*. Stanford University in University of Michigan. Dostopno prek: http://www.electionstudies.org/nesguide/2ndtable/t2a_2_2.htm (1. junij 2015).

--- 2012. *The ANES 2012 Time Series Study*. Datoteka podatkov. Stanford University in University of Michigan. Dostopno prek: http://www.electionstudies.org/studypages/anes_timeseries_2012/anes_timeseries_2012.htm (1. junij 2015).

The Economist. 2012. Barack Obama's economic record: End-of-term report, 1 september. Dostopno prek: <http://www.economist.com/node/21561909> (1. junij 2015).

The New York Times. 2008. Election Results 2008, 5. november. Dostopno prek: <http://elections.nytimes.com/2008/results/president/exit-polls.html> (5. junij 2015).

The Washington Post. 2012a. 2012 Presidential Election Results, 19. november. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/special/politics/election-map-2012/president/> (5. junij 2015).

--- 2012b. Exit Polls 2012 - Where Americans stood this election, 7. november. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/special/politics/2012-exit-polls/national-breakdown/> (5. junij 2015).

Trevor, Margaret C. 1999. Political Socialization, Party Identification, and the Gender Gap. *The Public Opinion Quarterly* 63 (1): 62–89.

Tuana, Nancy. 2011. Approaches to Feminism. V: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ur. Edward N. Zalta. Dostopno prek: <http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/feminism-approaches/> (9. junij 2015).

University of Minnesota. 2008. *Historical Bush Approval Ratings*. Dostopno prek: <http://www.hist.umn.edu/~ruggles/Approval.htm> (1. junij 2015).

Wilner, Elizabeth. 2012. Romney and Republicans Outspent Obama, But Couldn't Out-Advertise Him: Targeting and Message-Control Carried the Day. *Advertising Age*, 9. november. Dostopno prek: <http://adage.com/article/campaign-trail/romney-outspent-obama-advertise/238241/> (5. junij 2015).

Winfrey, Kelly L., Benjamin R. Warner in Mary C. Banwart. 2014. Gender Identification and Young Voters: Predicting Candidate Evaluations and Message Effectiveness. *American Behavioral Scientist* 58 (6): 794–809.

Wirls, Daniel. 1986. Reinterpreting the Gender Gap. *The Public Opinion Quarterly* 50 (3): 316–330.

WNBC/Marist Poll. 2006. *National Poll: Voters Weigh in on White House Controversies*. Dostopno prek: <http://maristpoll.marist.edu/wp-content/misc/usapolls/PZ060213.pdf> (1. junij 2015).

Žužek, Aleš. 2013. Usodni 15. september, ki je zamajal svet. *Siol*, 13. september. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/svet/2013/09/lehman_brothers_obleznica.aspx (1. junij 2015).